

PREGLED
dobrih praksi za
rešavanje pitanja
trgovine ljudima
u svrhu radne
eksploatacije

GRUPA EKSPERATA ZA
SUZBIJANJE TRGOVINE
LJUDIMA
(GRETA)

GRETA(2020)08

Prevod sufinansiran
od strane Evropske unije

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

NEZVANIČAN PREVOD

Englesko izdanje:

Compendium of good practices in addressing trafficking in human beings GRETA(2020)08

Za sve zahteve povodom reprodukcije ili prevoda celokupnog ili dela ovog materijala, potrebno je obratiti se za pismenu dozvolu Direktoratu za komunikacije (F-67075 Strasbourg Cedex ili publishing@coe.int). Ostala pitanja povodom ove publikacije treba da budu upućena na Sekretarijat Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima (GRETA i Komitet strana ugovornica) Saveta Evrope trafficking@coe.int

Korice i dizajn:

Odeljenje za izradu dokumenata i publikacija (SPDP)

Savet Evrope

Korice Manuel Unsplash

Redakcija teksta ovog dokumenta radi ispravke tipografskih i gramatičkih grešaka nije rađena.

© Savet Evrope, Novembar 2020

Ovaj dokument je preveden u okviru zajedničkog projekta Evropske unije i Saveta Evrope „Prevenција i borba protiv trgovine ljudima u Srbiji“. Stavovi izraženi u publikaciji ni u kom slučaju ne odražavaju zvanično mišljenje Evropske unije.

Sadržaj

Uvod	4
Kriminalizacija trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije	5
Politički i institucionalni okvir	7
Ovlašćenja, resursi i obuka inspektorata rada za rešavanje pitanja trgovine ljudima	11
Obuka za borbu protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije	16
Sprovođenje standarda zakona o radu u svim sektorima privrede i nad radnicima koji nemaju regulisan boravak	17
Podizanje svesti	21
Ciljana prevencija za grupe u riziku	23
Mere kojima se obeshrabruje tražnja, uključujući i kroz javno-privatna partnerstva	28
Identifikovanje žrtava	33
Pomoć žrtvama trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije	36
Naknada štete i drugi pravni lekovi	39
Odgovor krivičnog sistema	41
Korporativna odgovornost	44
Odredba o nekažnjavanju	46
Prikupljanje podataka	47
Istraživanja	48
Zaključak	51

Uvod

Izveštaj prethodnog Generalnog sekretara Saveta Evrope, "Spremni za izazove budućnosti – jačanje Saveta Evrope", navodi trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije kao jedan od glavnih izazova u Evropi, pozivajući se na nalaze Grupe eksperata Saveta Evrope za suzbijanje trgovine ljudima (GRETA). Nakon toga, na 129. zasedanju Komiteta ministara u Helsinkiju, Komitet ministara je naložio svojim zamenicima da ispituju načine za snažnije suprotstavljanje trgovini ljudima (CM/Del/Dec(2019)129/2a). Generalni sekretar Saveta Evrope najavio je 21. novembra 2019. godine Mapu puta za snažnije suprotstavljanje trgovini ljudima u svrhu radne eksploatacije, u cilju sprovođenja odluka donetih na 129. zasedanju Komiteta ministara.

Za drugi krug evaluacije Konvencije Saveta Evrope za borbu protiv trgovine ljudima ("Konvencija"), grupa GRETA je odlučila da posebnu pažnju posveti merama koje države ugovornice preduzimaju na prevenciji i borbi protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije.¹ Grupa GRETA je u svom Sedmom opštem izveštaju posvetila jedno tematsko poglavlje ovom pitanju, na osnovu izveštaja po zemljama objavljenim do kraja 2017. godine.²

Kao što je konstatovano u Sedmom opštem izveštaju GRETA, trgovina ljudima u svrhu radne eksploatacije predstavlja jedan od najproblematičnijih aspekata "savremenog ropstva". Problematično je po više osnova: zato što u praksi postoje razlike u tumačenju i primeni standarda rada i u definisanju radne eksploatacije, zato što žrtve nerado ulažu žalbe ili se pojavljuju kao svedoci, pošto one često zavise od svojih krijumčara kada su u pitanju rad i smeštaj, a nije nevažno ni to što borba protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije zahteva koordinirano delovanje države, civilnog društva, sindikata i privatnog sektora.³ Nivo svesti institucija o specifičnostima trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije je već dugo ograničen, u poređenju sa nivoom svesti o trgovini ljudima u svrhu seksualne eksploatacije. Ovo jasno podrazumeva i manjak proaktivnog utvrđivanja situacija radne eksploatacije.

Grupa GRETA je na 35. zasedanju (8-12 jul 2019.) donela odluku da formira *ad hoc* radnu grupu za jačanje aktivnosti za borbu protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Opis zadataka ove radne grupe je obuhvatio i nacrt pregleda dobrih praksi u oblasti borbe protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Svrha ovog pregleda je da istakne mere koje preduzimaju države ugovornice Konvencije o sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije i da obezbedi štivo za razmišljanje i pravac za buduća delovanja.

Sažeti prikaz se zasniva na izveštajima o evaluaciji po zemljama koje je sačinila grupa GRETA, a koji odražavaju situaciju u svakoj od tih zemalja u vreme poslednje evaluacije, kao i ažuriranim informacijama koje su nacionalni državni nadležni organi dostavljali kao odgovor na preporuke Komiteta državama ugovornicama i upitniku koji je sačinila grupa GRETA za treći krug evaluacije. Trudili smo se da predstavimo što širi izbor zemalja, kao i da damo uravnotežene primere iz zemalja porekla i odredišta. Zamišljeno je da ovaj pregled bude živ dokument koji će periodično biti ažuriran u svetlu novih događanja koja proizilaze iz sistematskog praćenja Konvencije od strane grupe GRETA.

¹ Upitnik koji je GRETA sačinila za 2. krug evaluacije sadrži određeni broj pitanja koja se tiču ove materije. Upitnik je dostupan na: <https://rm.coe.int/16805ab825>

² Dostupno na: <https://rm.coe.int/greta-2018-1-7gr-en/16807af20e>

³ Videti 7. Opšti izveštaj o aktivnostima grupe GRETA, stav 70.

Kriminalizacija trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije

Međunarodno prihvaćena definicija trgovine ljudima, ponovljena u članu 4 Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, uključuje tri komponente: "delovanje" (vrbovanje, prevoz, premeštanje, skrivanje ili prihvatanje lica), "sredstvo" kojim se takvo delovanje postiže (uz primenu pretnje ili sile ili drugih oblika prinude, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe ovlašćenja ili ugroženosti ili davanjem ili primanjem novčanih sredstava ili druge koristi radi dobijanja pristanka lica koje ima kontrolu nad drugim licem u cilju eksploatacije) i "cilj", naime, različite oblike eksploatacije (u najmanju ruku, iskorišćavanje prostitucije ili drugih oblika seksualne eksploatacije, prisilan rad ili usluge, ropstvo ili prakse slične ropstvu, služenje ili vađenje organa). Osim toga, pristanak žrtve na planiranu eksploataciju nema značaja ni u jednom slučaju kada se koriste prethodno pomenuta "sredstva" ili kada je predmet trgovine ljudima dete.

Koncept "radne eksploatacije" u kontekstu trgovine ljudima nije kao takav definisan u međunarodnim pravnim instrumentima, ali se smatra da, u najmanju ruku, uključuje prisilan rad ili usluge, ropstvo ili prakse slične ropstvu i služenje, pojmove koji su dobro poznati u međunarodnom pravu, uključujući sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava koja se tiče člana 4 Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLP). Značajno je da je prisilan ili prinudni rad definisan u članu 2(1) Konvencije Međunarodne organizacije rada (ILO) (br. 29 iz 1930.) koja se tiče prisilnog ili prinudnog rada kao "svaki rad ili pružanje usluga koji je licu iznuđen pod pretnjom kazne i za koji se navedeno lice nije dobrovoljno prijavilo".

Iako su mnoge naučne discipline (ekonomija, politika, filozofija, pravo) nastojale da ustanove šta je "eksploatacija", ovaj koncept ostaje nejasan i ima i vremensku i kulturnu dimenziju. U kontekstu trgovine ljudima, postoji opšta podrška za shvatanje "eksploatacije" – u smislu nepravednog iskorišćavanja – kao kontinuuma, iako je to loše definisano i nije statično. Na jednom kraju imamo situacije koje se svode na kršenje zakona o radu, kao što je neplaćanje minimalno zagarantovane zarade, a drugi kraj ekstrema čine situacije gde je nepravilno iskorišćavanje akutno, a štete koje iz toga proizilaze veoma ozbiljne.⁴ U ovom trenutku, nije jasno gde u tom kontinuumu radna eksploatacija, koja je smatrana problemom zakona o radu, postaje pitanje koje ne samo da spada u okvir trgovine ljudima, već i pod krivični zakon. Naravno, odsustvo jasne definicije "eksploatacije" otežava povlačenje linije između eksploatacije u smislu kršenja radnih prava i ekstremne eksploatacije koja se svodi na prisilan rad.⁵

Praktičari u mnogim državama imaju velike teškoće da razdvoje loše uslove rada od situacija koje bi mogle ili bi trebalo da se krivično gone kao dela trgovine ljudima. Restriktivna tumačenja od strane sudova o tome šta čini trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije mogu dovesti do oslobađajućih presuda ili do toga da se takvi slučajevi smatraju kršenjem zakona o radu ili obespravljanjem koje ne uključuje trgovinu ljudima. Slično ovome, restriktivna tumačenja onoga što čini eksploataciju od strane tela koja su zadužena za identifikovanje žrtava trgovine ljudima može dovesti do toga da žrtvama bude uskraćeno pravo priznavanja statusa žrtve i pristup pomoći, pravnim lekovima ili zaštiti.

ILO je izradila listu indikatora prisilnog rada, koja uključuje elemente koji se nalaze u definiciji trgovine ljudima, kao što su zloupotreba ugroženosti, obmana, zastrašivanje i pretnje, kao i druge indikatore kao što su: ograničavanje kretanja, izolacija, fizičko i seksualno zlostavljanje,

⁴ UNODC, The concept of 'exploitation' in the Trafficking in Persons Protocol, Vienna, 2015

⁵ Klara Skrivankova, Between decent work and forced labour: examining the continuum of exploitation, Joseph Rowntree Foundation, November 2010. Dostupno na: <https://www.jrf.org.uk/report/between-decent-work-and-forced-labour-examining-continuum-exploitation>

oduzimanje ličnih dokumenata, oduzimanje plata, dužničko ropstvo, sramni adni i životni uslovi i prekomerni prekovremeni rad.⁶

U narednim primerima istaknuti su nacionalni pristupi čiji je cilj definisanje ili razjašnjenje "radne eksploatacije" u kontekstu trgovine ljudima, bilo zakonskim putem ili kroz davanje smernica, na osnovu definicije prisilnog rada ILO, kao i drugih međunarodnih standarda.

- ✓ Kriminalizacija trgovine ljudima u **Belgiji** uključuje cilj "obavljanja rada ili pružanja usluga u uslovima koji su u suprotnosti sa ljudskim dostojanstvom", što ima širi opseg nego u minimalnoj listi ciljeva eksploatacije u Konvenciji. Slično ovome, u **Francuskoj**, član 225-4-1 Krivičnog zakonika (KZ), koji kriminalizuje trgovinu ljudima, poziva se na "radne ili smeštajne uslove koji su u suprotnosti sa ljudskim dostojanstvom".
- ✓ U **Češkoj Republici**, Ministarstvo unutrašnjih poslova izdalo je 2018. godine, "Zajedničku poziciju o tumačenju uslova koji se tiču radne eksploatacije", koja je pripremljena u konsultaciji sa Vrhovnim javnim tužilaštvom koje je nacionalni korespondent za borbu protiv trgovine ljudima i Nacionalnim centrom za borbu protiv organizovanog kriminala.⁷ Pozicija o tumačenju se odnosi na razvoj sudske prakse ESLJP koja se tiče prisilnog rada. Takođe je urađena i analiza češke sudske prakse koja se odnosi na radnu eksploataciju prema glavi 168 KZ.
- ✓ U **Nemačkoj**, nakon revizije KZ iz 2016. godine, u glavi 232 o trgovini ljudima se definiše da će se smatrati da je lice eksploatisano "ukoliko se rad, koji služi bezobzirnoj trci za profitom, odvija pod radnim uslovima koji su u jasnom neskladu sa uslovima ostalih radnika koji obavljaju istu ili sličnu aktivnost (eksploatatorski rad)".
- ✓ **Irska** je 2013. godine izmenila Krivični zakon (Trgovina ljudima) iz 2008. godine definisanjem pojma "prisilan rad" kao "rad ili usluge koje su iznuđene od lica pod pretnjom kazne i za koji se lice nije dobrovoljno prijavilo", u skladu sa definicijom ILO (potvrđenom u Protokolu uz Konvenciju ILO br. 29 iz 2014. godine koju je Irska ratifikovala 2019.). Pored toga, ovom izmenom je proširena definicija "radne eksploatacije" koja sada obuhvata prisilno prosjačenje.
- ✓ **Italija** je 2016. godine, izmenila član 603 bis svog KZ ("nelegalno posredovanje i radna eksploatacija", ili "*caporalato*" na italijanskom),⁸ kriminalizacijom radne eksploatacije bez obzira na prisustvo posrednika. Prema članu 603 bis, koji kriminalizuje vrbovanje, angažovanje ili zapošljavanje radne snage pod eksploatatorskim uslovima, za postojanje eksploatacije bitno je da postoji jedan ili više od sledećih uslova:
 - 1) ponavljanje isplata nadnica na jasno drugačiji način od onoga koji je predviđen nacionalnim ili teritorijalnim kolektivnim ugovorima koji su definisani od strane najreprezentativnijih sindikalnih organizacija na nacionalnom nivou, ili je u svakom slučaju u neskladu sa količinom i kvalitetom obavljenog rada;
 - 2) ponavljanje kršenja propisa koji se tiču radnih sati, perioda odmora, nedeljnog odmora, obaveznog godišnjeg odmora, praznika;
 - 3) postojanje kršenja pravila o bezbednosti i higijeni na radnom mestu;
 - 4) podvrgavanje radnika ponižavajućim radnim uslovima, metodama nadzora ili smeštajnim situacijama.

⁶ ILO smatra da, ukoliko su prisutna dva ili više indikatora, postoji jasna naznaka da je reč o prisilnom radu. Videti https://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/publications/WCMS_203832/lang-en/index.htm

⁷ Dostupno (na češkom) na: <https://www.mvcr.cz/clanek/obchod-s-lidmi-dokumenty-924305.aspx>

⁸ Član 603 bis ("*intermediazione illecita e sfruttamento del lavoro*") je prvi put unet u italijanski KZ 2011. godine u svrhu borbe protiv radne eksploatacije migranata.

- ✓ U **Švedskoj**, izmene zakona su izvršene 2018. godine kako bi se proširila krivična odgovornost za eksploataciju u slučajevima prisilnog rada, radne eksploatacije, eksploatacije radi prosjačenja i prisiljavanja na vršenje krivičnih dela.⁹ Pored kriminalizacije trgovine ljudima u svrhu prisilnog rada, u Glavu 4, Deo 1a KZ, dodat je Deo 1b u kome se kriminalizuje "eksploatacija ljudi" (*människoexploatering*), definisana kao eksploatacija lica radi prisilnog rada, rad pod jasno nerazumnim uslovima ili prosjačenje korišćenjem neprikladnih sredstava, kao što je nelegalna prisila, prevara ili eksploatacija drugog lica u poziciji zavisnosti, bespomoćnosti ili teške situacije. Ove izmene su sačinjene nakon istrage o praktičnoj primeni zakona o zabrani trgovine ljudima i očekuje se da one unaprede istragu i krivično gonjenje radne eksploatacije u slučajevima koji nisu obuhvaćeni odredbom koja obuhvata trgovinu ljudima.
- ✓ U **Velikoj Britaniji**, "Zakon iz 2015. godine koji se tiče modernog ropstva – Zakonodavno uputstvo za Englesku i Vels", čiju je najnoviju verziju objavilo Ministarstvo unutrašnjih poslova u aprilu 2020. godine, oslanja se na definiciju ILO o prisilnom radu i predviđa, da bi neko lice bilo žrtva prisilnog ili prinudnog rada, moraju biti prisutne dve osnovne komponente: sredstvo (pretnja kaznom) i pružanje usluge (koje proizilazi iz sredstva, a uključuje pružanje bilo kakve usluge, a ne samo fizičkog rada).¹⁰ Uputstvo pojašnjava da "kazna" može ići sve do fizičkog nasilja ili ograničavanja slobode, ali može imati i prefinjenije oblike psihološke prirode, kao što su pretnje prijavljivanja žrtava policiji ili imigracionim nadležnim organima, kada njihov radni status nije ozakonjen. Što se tiče pitanja saglasnosti, u uputstvu se potvrđuje da saglasnost jeste jedan od faktora u prisilnom i prinudnom radu, ali je moguće da žrtva da saglasnost u situaciji kada smatra da nema druge izvodljive alternative, u kom slučaju one ipak mogu biti podvrgnute prisilnom ili prinudnom radu.

Politički i institucionalni okvir

Član 29(2) Konvencije nalaže svakoj strani potpisnici da preduzme mere i obezbedi koordinaciju između nacionalnih sektorskih politika i postupanja u borbi protiv trgovine, uključujući i kroz uspostavljanje posebnih koordinacionih tela. Pored toga, član 35 Konvencije nalaže stranama potpisnicama da ohrabruju državne nadležne organe i državne službenike da sarađuju sa nevladinim organizacijama (NVO), drugim relevantnim organizacijama i članovima civilnog društva u izgradnji strateških partnerstava u cilju ispunjavanja ciljeva Konvencije.

U cilju rešavanja rastuće pošasti trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, države ugovornice su formirale višedisciplinarnе radne grupe ili druge strukture za rešavanje ovog problema, koje uključuju civilno društvo i druge relevantne organizacije. Mnoge zemlje su pripremile nacionalne strategije ili akcione planove koji su konkretno usmereni na rešavanje pitanja trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Okvir sektorskih politika se dopunjava uspostavljanjem Nacionalnih mehanizama upućivanja (NRM) i zaključivanjem sporazuma koji jačaju višedisciplinarni pristup, koordinaciju i međunarodnu saradnju.

- ✓ U **Austriji**, radna grupa za borbu protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije formirana je u decembru 2012. godine kao deo Posebne jedinice za borbu protiv trgovine ljudima, koja je zadužena za koordinaciju i usmeravanje postupanja u borbi

⁹ Dostupno na engleskom i na švedskom jeziku na: https://www.government.se/490f81/contentassets/7a2dcae0787_e465e9a2431554b5eab03/the-swedish-criminal-code.pdf

¹⁰ Dostupno na: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/896033/July_2020_-_Statutory_Guidance_under_the_Modern_Slavery_Act_2015_v1.01.pdf

protiv trgovine ljudima na nacionalnom nivou. Radnom grupom predsedava savezno ministarstvo za rad, socijalna pitanja i zaštitu potrošača i u nju su uključeni predstavnici drugih saveznih ministarstava (uključujući službenike Finansijske policije i Inspektorata za rad), relevantne socijalne partnerske organizacije (Savezna komora rada), administracije saveznih država (*Länder*), kao i NVO. Radna grupa održava periodične sastanke i objavljuje izveštaje o svojim aktivnostima. Ona stavlja jak naglasak na saradnju sa privatnim sektorom i borbu protiv trgovine ljudima u lancima isporuke, usredsređujući se na sektore građevine, poljoprivrede, šumarstva i rad u domaćinstvu i izradu indikatora za identifikaciju žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Pored toga, radna grupa razmatra pitanja koja se tiču radnika upućenih na rad u druge zemlje EU, rada agencija za privremeno zapošljavanje, veštačkog snižavanja plata i socijalnih davanja i lažnog samozapošljavanja.

- ✓ U **Bugarskoj**, godišnji nacionalni programi za borbu protiv trgovine ljudima obuhvataju konkretne mere koje se tiču trgovine ljudima radi radne eksploatacije, uključujući kampanje za podizanje svesti, obuku i zajedničke inicijative koje uključuju policiju, inspektore rada, oficire za vezu zemalja odredišta, NVO i sindikate. Ministarstvo za rad i socijalnu politiku, Inspektorat za rad i Zavod za zapošljavanje su deo stalne ekspertske radne grupe koju su formirali Nacionalna komisija za borbu protiv trgovine ljudima (NCCTHB) i NRM. Mreža radnih atašea Ministarstva za rad i socijalnu politiku se postepeno proširila na osam zemalja (Austrija, Kipar, Nemačka, Grčka, Irska, Španija, Švajcarska i Vel. Britanija) i oni pružaju informacije i savete bugarskim građanima koji rade u inostranstvu, služeći kao veza sa lokalnim službama u stranoj zemlji.
- ✓ U **Danskoj** je 2012. godine osnovana međuministarska radna grupa, radi jačanja napora u borbi protiv trgovine ljudima u svrhu prisilnog rada i lakšeg identifikovanja i upućivanja žrtava. Odeljenje za rodnu ravnopravnost, pod Ministarstvom za jednake mogućnosti predsedava ovom grupom koju takođe čine predstavnici Centra za borbu protiv trgovine ljudima (CMM), Uprave za radno okruženje, Ministarstva zapošljavanja, Ministarstva za decu i socijalna pitanja, Ministarstva pravde, direktor Javnog tužilaštva, Nacionalna policija, Agencija za međunarodno zapošljavanje i integraciju (SIRI), Ministarstvo zdravlja, Poreska uprava, Ministarstvo za oporezivanje, Ministarstvo spoljnih poslova, Ministarstvo za imigracije i integracije i Imigracione službe. Pored toga, CMM i Poreska uprava, zajedno sa policijom, Upravom za radno okruženje i agencijom SIRI, formirali su grupu nadležnih organa koji deluju na prevenciji prisilnog rada.¹¹
- ✓ U **Francuskoj** je prvi Nacionalni akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima koji je usvojen maja 2014, obuhvatio određivanje osoba za kontakt za slučajeve trgovine ljudima u svakoj regionalnoj filijali Inspektorata za rad, kako bi se zaposleni upoznali sa posledicama zapošljavanja žrtava trgovine ljudima. Na dan 18. oktobra 2019. godine, Francuska je najavila usvajanje drugog Nacionalnog akcionog plana za borbu protiv trgovine ljudima, koji predviđa procenu situacije u Francuskoj u pogledu trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Ovaj proces će voditi Specijalna međuministarska jedinica za borbu protiv nasilja nad ženama i trgovine ljudima (MIPROF), u partnerstvu sa Ministarstvom unutrašnjih poslova, Ministarstvom pravde i Ministarstvom za rad, kao i uz uključivanje NVO, stručnih organizacija i sindikata.
- ✓ U **Gruziji** su avgusta 2015. godine, Ministarstvo za rad, zdravlje i socijalne usluge i Ministarstvo unutrašnjih poslova zaključili Memorandum o saradnji na unapređenju

¹¹ Videti: Ministry of Foreign Affairs of Denmark, Action Plan to Combat Trafficking in Human Beings 2019-2021. Dostupno na: <https://bsr-trm.com/wp-content/uploads/2019/10/Action-Plan-to-Combat-Trafficking-in-Human-Beings-2019-2021.pdf>

otkrivanja slučajeva trgovine ljudima. Memorandum ima za cilj deljenje informacija i izveštavanje o eventualnim slučajevima trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Na osnovu ovog memoranduma, Odeljenje inspekcije rada dostavlja Odeljenju centralne kriminalističke policije listu poslovnih organizacija za koje smatra da su u povećanom riziku da koriste radnu snagu trgovine ljudima.

- ✓ U **Nemačkoj** je 2015. godine osnovana savezna radna grupa za borbu protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije kojom rukovodi Savezno ministarstvo za rad i socijalna pitanja. Ona uključuje predstavnike saveznih i *Länder* ministarstava, saveznu kriminalističku policiju, uprave kriminalističke policije saveznih država, javne tužioce, Jedinicu finansijske kontrole za borbu protiv bespravnog zapošljavanja (*Finanzkontrolle Schwarzarbeit*, FKS), socijalne partnere i NVO. Formirane su i tri podgrupe koje se bave različitim aspektima (prevencija i podizanje svesti javnosti, pružanje saveta i podrške žrtvama i krivično gonjenje i unapređivanje prikupljanja podataka) i pripremom nacrtu strategije za borbu protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Na osnovu preporuka savezne radne grupe, u avgustu 2017. godine u Berlinu je, kao pilot projekat, osnovan Servisni centar protiv radne eksploatacije, prisilnog rada i trgovine ljudima,¹² Centar vodi organizacija "Arbeit und Leben", koju su zajednički osnovali Federacija nemačkih sindikata i Institut za obrazovanje odraslih (*Volkshochschule*), a finansira ga Ministarstvo za socijalna i radna pitanja. On promoviše i moderira saradnju i umrežavanje široke lepeze zainteresovanih strana na polju borbe protiv prisilnog rada i trgovine ljudima, usredsređujući se na obuku, identifikaciju žrtava, pružanje informativnih materijala o radnoj eksploataciji, prisilnom radu i trgovini ljudima kroz internet platformu i promovisanjem međunarodne razmene.
- ✓ Na **Islandu** je oktobra 2018. godine ministar za socijalna pitanja i jednakost imenovao radnu grupu za borbu protiv korišćenja jeftine radne snage od strane poslodavaca na nacionalnom tržištu rada, u čiji sastav su ušli predstavnici Islandске konfederacije rada (ASÍ), Ministarstva industrije i inovacija, Islandске konfederacije diplomiranih studenata fakulteta, Federacije državnih i opštinskih službenika, Ministarstva pravde, Ministarstva finansija i ekonomije, Nacionalni policijski komesar Islanda, Direkcije za interni prihod, Islandске asocijacije lokalnih nadležnih organa, Konfederacije islandskih preduzeća, Uprave za bezbednost i zdravlje na radu i Direkcije za rad. Pored toga, pri Direkciji za rad formiran je tim za borbu protiv trgovine ljudima i uspostavljene su radne procedure. Aktivnosti koje ovaj tim preduzima obuhvataju pružanje obuke i informacija osoblju Direkcije (tj. inspektorima rada), veću saradnju sa drugim državnim agencijama, kao što su policija, poreske uprave i sindikati, uz poseban fokus na korišćenje jeftine radne snage od strane poslodavaca i zajedničke inspektore i reviziju procesa izdavanja radnih dozvola, agencija za privremeno zapošljavanje i radnika koji se upućuju na rad u druge zemlje EU. Sindikati su deo tima za borbu protiv trgovine ljudima.

U **Italiji** je Operativna radna grupa za definisanje nove strategije za borbu protiv radne eksploatacije u poljoprivredi, kojom predsedava ministar za rad i socijalnu politiku - oktobra 2019. Godine predstavila "Plan protiv radne eksploatacije i radne eksploatacije u poljoprivredi (za period 2020-2022)".¹³ Rukovodeći se mapiranjem teritorija i potrebama radnika u poljoprivredi, plan predviđa hitne intervencije i sistemske ili dugoročne intervencije, koje slede četiri strateška pravca: prevenciju; nadzor i odstupanja; zaštitu i pomoć; socijalnu i radnu reintegraciju. Integrisani sistem

¹² Videti: <https://www.servicestelle-gegen-zwangsarbeit.de/en/>

¹³ Dostupno na italijanskom jeziku na: <https://www.lavoro.gov.it/priorita/Documents/Piano-Triennale-con-trasto-a-sfruttamento-lavorativo-in-agricoltura-e-al-caporalato-2020-2022.pdf>

upućivanja radi zaštite i pružanja prve pomoći žrtvama radne eksploatacije u poljoprivredi je uključen u prioritetne aktivnosti plana.

- ✓ Na **Malti**, treći Nacionalni akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima (za period 2015-2016) stavlja jak naglasak na delovanje protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, uključujući obuku relevantnih službenika i podizanje svesti među različitim zainteresovanim stranama i potencijalnim žrtvama o rizicima od radne eksploatacije. U januaru 2019. godine, malteška Vlada je potpisala instrument o ratifikaciji Protokola uz Konvenciju br. 29 ILO iz 2014. godine i trenutno promovise socijalni dijalog na nacionalnom nivou garantujući uključivanje zaposlenih i radničkih organizacija u svakoj fazi aktivnosti koje su vezane za standarde ILO. Na osnovu novoratifikovanog instrumenta, Vlada prihvata obaveze da sprečava i otkriva prisilni rad, štiti žrtve i obezbeđuje im pristup pravnim sredstvima. Nakon identifikovanja Filipina kao jedne od najzastupljenijih zemalja iz kojih potiču žrtve radne eksploatacije, malteška Vlada je 2019. godine otpočela razgovore sa Filipinskom prekomorskom kancelarijom za radne odnose u Rimu, kako bi se smanjili rizici od trgovine radnom snagom u procesu imigracije filipinskih radnika.
- ✓ **Holandija** je 2018. godine pokrenula integrisani program pod nazivom "Zajedno protiv trgovine ljudima", koji su razvili Ministarstvo pravde i bezbednosti, Ministarstvo zdravlja, socijalnog staranja i sporta, Ministarstvo za socijalna pitanja i zapošljavanje i Ministarstvo spoljnih poslova, zajedno sa širokom lepezom zainteresovanih strana, uključujući policiju, javno tužilaštvo, opštine, NVO i socijalne radnike. Jedan od pet pravaca delovanja ovog programa je dalje unapređivanje pristupa koji se bavi radnom eksploatacijom. Vlada Holandije je takođe zaključila bilateralne sporazume sa Bugarskom, Poljskom i Rumunijom radi jačanja saradnje u oblasti radnih migracija, a 2014. godine, delegirana su tri dodatna sektorska službenika u odgovarajuće holandske ambasade u ovim zemljama. Svrha ovih sporazuma jeste da se migrantskim radnicima olakša dobijanje informacija o radu i životu u Holandiji. Drugi cilj bilateralnih sporazuma jeste jačanje funkcije oficira za vezu ambasada Holandije između Inspektorata za rad (SZW), Banke nacionalnog osiguranja (SVB, koja sprovodi nacionalne programe osiguranja u Holandiji) i Agencije za osiguranje zaposlenih (UWV, koja vrši osiguranje zaposlenih i pruža usluge vezane za tržište rada i podatke) i odgovarajućih agencija u Bugarskoj, Poljskoj i Rumuniji.
- ✓ U **Švajcarskoj**, drugi Nacionalni akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima (za period 2017-2020) uključuje mere posebno usmerene na borbu protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, kao što je priprema informativnih materijala za podizanje svesti u inspektoratima rada. Većina kantonalnih nadležnih organa koji su zaduženi za nadzor nad tržištem rada su integrisani u kantonalne okrugle stolove za saradnju protiv trgovine ljudima. Na primer, okrugli sto kantona Bern je formirao posebnu radnu grupu za procese inspekcije rada. U kantonu Ženeva, kantonalni radni sto je osnovao radnu grupu koja je posvećena pitanjima radne eksploatacije, koja uključuje Međustrukovni radnički sindikat (SIT). Pored toga, u kantonu Sent Galen, formirana je radna grupa za radnu eksploataciju, na čijem čelu se nalazi javni tužilac, a cilj joj je uvođenje novog pristupa za borbu protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, kroz senzitivizaciju, obuku i moderaciju umrežavanja relevantnih zainteresovanih strana. U kantonu Ticino, formiran je 2016. godine stručni centar posvećen konkretno situacijama krivičnog gonjenja radne eksploatacije, a u okviru kantonalne policije.

Ovlašćenja, resursi i obuka inspektorata rada za rešavanje pitanja trgovine ljudima

U izveštajima koje priprema GRETA, posebna pažnja se poklanja ovlašćenjima, resursima i obuci inspektora rada, njihovoj saradnji sa specijalizovanim agencijama za borbu protiv trgovine ljudima (npr. kroz zajedničke inspekcije i zajedničku obuku i događaje) i njihovom učešću u Nacionalnim mehanizmima upućivanja (NRM) za žrtve trgovine ljudima.

U nekim zemljama, inspektori rada imaju široka, uključujući i istražna ovlašćenja, nasuprot užim ovlašćenjima koja imaju u nekim drugim zemljama. Ovlašćenja inspektora rada koja se tiču privatnih domaćinstava takođe se razlikuju po zemljama. U nekim zemljama, inspektori rada mogu da vrše inspekciju svih mesta na kojima se rad odvija, uključujući domaćinstva, kao i da obavljaju nenajavljene kontrole. Važno je da inspektori rada ne vrše samo inspekcije registrovanih kompanija, već i firmi koje nisu registrovane ("siva ekonomija"), eventualno zajedno sa policijom. Istovremeno, od izuzetne je važnosti postaviti zaštitne mehanizme („protivpožarne zidove“) između onih koji dobijaju izveštaje od, i pružaju pomoć žrtvama radne eksploatacije i nadležnih imigracionih organa, uključujući policiju.

- ✓ U **Austriji**, kontrole tržišta rada koje vrše Finansijska policija i Inspektorat za rad obuhvataju svako radno mesto, uključujući javne kuće i druge lokacije seksualnih radnika/-ca, uz neka ograničenja u smislu privatne sfere. U principu, moguće su kontrole kućne posluge, ali bilo je stalnih pregovora sa socijalnim partnerima o proširivanju ovlašćenja inspektora koja se tiču poslodavaca kućne posluge. U građevinskom sektoru se posebno prate lanci isporuke zbog strukture ugovora koje obično uključuju brojne podizvođače koji rade sa kompanijama iz inostranstva. Kada se otkriju radnici migranti bez boravišnih ili radnih dozvola, inspektori proveravaju da li ima znakova trgovine ljudima i o tome obaveštavaju kriminalnu policiju radi daljeg postupanja. Savezno Ministarstvo za rad, socijalna pitanja, zdravlje i zaštitu potrošača je 2017. godine izdalo novu interne uredbe za inspektore rada o trgovini ljudima, koja obuhvata smernice o tome kako treba postupati kada postoji sumnja na slučajeve trgovine ljudima, uz listu indikatora za utvrđivanje žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, kao i relevantnih pojedinosti o kontaktima. Tema trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije je 2018. godine integrisana u osnovnu obuku novih inspektora rada.
- ✓ U **Belgiji**, uloga inspektora rada i interakcija sa drugim relevantnim telima u borbi protiv trgovine ljudima je opisana u Službenom uputstvu od 26. septembra 2008. godine, (revidovanom 2016.) o sprovođenju multidisciplinarnе saradnje u pogledu žrtava trgovine ljudima i/ili određenih oblika trgovine ljudima sa otežavajućim okolnostima, što obezbeđuje okvir za otkrivanje, identifikovanje i upućivanje radi pružanja pomoći žrtvama trgovine ljudima (tj. belgijskom NRM). Službe inspekcije rada uključuju Generalni direktorat za nadzor nad socijalnim propisima Saveznog ministarstva za zapošljavanje, dijalog o radu i socijalnim pitanjima i Generalni direktorat socijalne inspekcije Saveznog ministarstva za socijalno staranje. Dok ovaj prvopomenuti ima zadatak da obezbedi poštovanje sektorske politike u oblasti kolektivnih i individualnih radnih odnosa, ovom drugopomenutom je poveren nadzor nad, i obezbeđivanje ispravne primene zakona o socijalnom staranju, borbi protiv poreskih utaja i rada na crno. Obe službe inspekcije vrše nenajavljene kontrole u saradnji sa drugim nadzornim telima i policijom. Preduzimaju se mere protiv zapošljavanja jeftine radne snage od strane poslodavaca, neregularnog upućivanja radnika na rad u druge zemlje EU i drugih situacija koje mogu proizvesti, ili se svode na ekonomsku eksploataciju. Postoji i specijalizovan tim inspektora koji su obučeni za otkrivanje eventualnih situacija trgovine ljudima i radne eksploatacije, koji se naziva

ECOSOC, i koji ima ovlaštenja da istražuje slučajeve trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije.

Nakon izmena Krivičnog zakonika o socijalnom staranju u februaru 2016. godine, prema članu 183/1 neprijavljeni rad je administrativni prekršaj koji se kažnjava novčanom kaznom, u slučajevima kada se obavlja svesno i voljno. Nove smernice za inspektore socijalnog staranja predviđaju da, ukoliko se znaci trgovine ljudima ne otkriju u vreme otkrivanja administrativnog prekršaja, u pismu koje prati novčanu kaznu treba navesti da ukoliko lice sebe smatra žrtvom trgovine ljudima, on/ona može kontaktirati specijalizovani centar za prijem. U takvim slučajevima, Savezno ministarstvo za zapošljavanje bi bilo obavešteno o situaciji trgovine ljudima i novčana kazna se ne bi primenjivala.

- ✓ U **Bugarskoj**, Inspektorat za rad je deo NRM, i inspektori rada raspolažu indikatorima za identifikaciju žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Oni prijavljuju svaki znak trgovine ljudima policiji i tužilaštvu i zajednički vrše provere, pružajući tako podršku istrazi. Inspektorat za rad prati oglašavanje poslova u medijuma i na internetu i tesno saraduje sa Zavodom za zapošljavanje, kao i ostalim zainteresovanim stranama, uključujući NVO i sindikate. U slučaju pritužbe bugarskih radnika u inostranstvu, Inspektorat za rad proverava kompaniju za privremeno zapošljavanje u Bugarskoj i podnosi zahtev inspektorima rada strane zemlje za proveru uslova rada. Pored toga, Inspektorat za rad ima sporazume sa inspektoratima drugih zemalja (npr. Belgijom i Francuskom). Prema sporazumu sa francuskim Inspektoratom za rad, zajedničke inspekcije su otpočele u leto 2019.
- ✓ Na **Kipru**, ovlaštenja Službe inspektorata za rad su proširena 2017. godine i obuhvataju odgovornost za sprovođenje zakona o radu. Inspektori tesno saraduju sa policijom i drugim javnim službama, kroz vršenje analize rizika, provere radnih mesta i obaveštavanje Ministarstva za rad, zdravstveno i socijalno osiguranje kada uslovi rada ne ispunjavaju minimalne zahteve. Služba takođe ima otvorenu telefonsku liniju za anonimne prijave i u slučajevima sumnje na trgovinu ljudima, inspektori moraju da obaveste Kancelariju policije za borbu protiv trgovine ljudima i službu za socijalno staranje. U 2019. godini, u okviru Zakona o privatnim agencijama za zapošljavanje 126(I)/2012, Služba inspektorata za rad je izvršila kontrolu 150 privatnih agencija za zapošljavanje i ukinula licence za 14 agencija koje ili nisu dostavile tražene informacije ili za koje je utvrđeno da su izdavale lažna dokumenta.
- ✓ U **Finskoj**, inspektori Službe za zaštitu i zdravlje na radu (OSH) imaju pravo da sprovode inspekcije bilo gde se rad obavlja ili gde se može pretpostaviti da se obavlja, uključujući i mesta poljoprivrednih radova. Inspekcije se mogu obavljati i u privatnim domovima, ukoliko je to neophodno za sprečavanje opasnosti po život ili ozbiljnog zdravstvenog rizika za radnika. Prema nadležnim organima, prag za utvrđivanje eventualnih žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije je nizak i inspektori rada iz OSH su dužni da takve žrtve upute, uz njihovu saglasnost, na sistem za podršku koji je ustanovljen radi pružanja podrške žrtvama trgovine ljudima. Tokom inspekcija rada, inspektori OSH dele brošuru za podizanje svesti o rizicima trgovine ljudima, kakva je i pod nazivom „Kao strani radnik u Finskoj“, koja sadrži informacije o zakonu o radu i pravima zaposlenih.¹⁴
- ✓ U **Francuskoj** su ovlaštenja inspektora rada proširena 2016. godine i uključuju izveštavanje o krivičnim delima trgovine ljudima, prema izmenjenom članu L8112-2 Zakonika o radu. Član L8271-3 Zakonika o radu omogućava osoblju inspekcije da

¹⁴ Dostupno na: https://www.tyosuojelu.fi/documents/14660/2426906/engl_ulkomaal_tyontekij_netki.pdf/2131c409-81ec-44c5-a61e-0e3f32f4335b

tokom inspekcija budu u pratnji prevodilaca. Prema francuskom zakonu, svaki poslodavac iz neke druge zemlje koji želi da premesti zaposlene u Francusku mora da podnese izjavu o premeštanju, a ukoliko to ne učini dužan je da plati novčanu kaznu u maksimalnom iznosu od 500.000 evra . U slučaju neprijavljivanja premeštenog osoblja, inspektori rada mogu da predmet upute na rešavanje nadležnom administrativnom organu koji može obustaviti usluge koje se pružuju u trajanju do mesec dana.

- ✓ U **Nemačkoj** je FKS zadužen za praćenje realizacije Zakona o protivpravnom zapošljavanju, Zakona o zapošljavanju u drugim zemljama EU i Zakona o minimalnoj zaradi. Inspektori FKS vrše inspekcije radnih mesta, sa težištem na otkrivanju i borbi protiv neprijavljenog i bespravnog zapošljavanja i obezbeđivanja da zaposleni budu osigurani u sistemu socijalnog osiguranja. Interna uputstva FKS su izmenjena 2017. godine i od inspektora se zahteva da "prvenstveno obrate pažnju" na radnu eksploataciju i prisilan rad. U tu svrhu su urađene smernice i upitnici. U slučaju otkrivanja slučajeva moguće trgovine ljudima, osoblje FKS bi trebalo da obezbedi dokaze i prebaci dosije policiji preko kancelarije javnog tužioca. U junu 2019. godine, Nemačka je usvojila "Zakon za borbu protiv bespravnog zapošljavanja i prevare socijalnog osiguranja", kojim se ovlašćenjima FKS dodaju ovlašćenja da kontrolišu i istražuju slučajeve trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije .¹⁵
- ✓ U **Italiji** je Nacionalni inspektorat za rad zadužen za zakonito sprovođenje svih radnih i propisa koji se tiču socijalnog osiguranja, što uključuje prevenciju i borbu protiv rada bez regulisanog boravka. Inspektori rada, u svako doba dana ili noći, imaju slobodan pristup prostorijama, objektima i sobama pravnih lica kod kojih vrše kontrolu, mogu da uzimaju izjave od radnika, mogu zahtevati svu relevantnu dokumentaciju i tražiti obaveštenja od svih državnih kancelarija, konsultanata za radna pitanja, poslodavaca i službi socijalnog osiguranja. Inspektori rada, kao službenici pravosuđa za pitanja iz njihove nadležnosti, u obavezi su da blagovremeno šalju izveštaje nadležnom pravosudnom organu ukoliko ustanove prekršaje prema članu 600 ("stavljanje ili držanje lica u uslovima ropstva ili služenja"), članu 601 ("trgovina ljudima") i članu 603 bis ("bespravno posredovanje i radna eksploatacija") iz KZ. Pored Inspektorata za rad, Komanda karabinjera za zaštitu rada, koja je funkcionalno pod Ministarstvom za rad, ima zadatak da se bori protiv bespravnog zapošljavanja, teških uslova rada i eksploatacije. Nacionalni inspektorat za rad je izdao Službeno uputstvo br. 5 od 28. februara 2019. godine koje se tiče člana 603 bis KZ, koje daje smernice za početne istražne aktivnosti i prikupljanje dokaza. Ove aktivnosti se moraju obavljati u tesnoj koordinaciji sa nadležnim javnim tužiocima i Komandom karabinjera za zaštitu rada.

Na nacionalnom nivou, sprovedene su dve inicijative. Prva je bila deo projekta "Supreme", koji je finansirao Evropski fond za azil, migraciju i integraciju (AMIF), a imao je za cilj stvaranje "Vanrednog integrisanog plana intervencija za borbu protiv svih oblika ozbiljne radne eksploatacije i ozbiljne socijalne ugroženosti" u regionima: Basilikata, Kalabrija, Kampanja, Pulja i Sicilija. Ovaj projekt je bio usmeren na eksploataciju državljana trećih zemalja u poljoprivrednom sektoru i predviđao je korišćenje kulturnih medijatora. Druga inicijativa, nazvana "A.L.T. Bespravno zapošljavanje! – Akcije za zakonitost i zaštitu rada", imala je za cilj jačanje borbe protiv radne eksploatacije u regionima centralne i severne Italije, u sektorima građevinarstva,

15

Za dodatne informacije pogledati:

<https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/EN/Standardartikel/Topics/Priority-Issues/Articles/2019-07-03-Act-Combat-Unlawful-Employment-Benefit-Fraud.html>

logistike i proizvodnje. Projekti uključuju obuku inspektora rada, kulturnih medijatora i odgovarajućih službenika kako bi se osiguralo deljenje radnih procedura.

- ✓ U **Letoniji**, Državni inspektorat za rad vrši inspekcije svih sektora privrede radi provere poštovanja uslova rada, standarda bezbednosti i zaštite zdravlja na radu. Inspekcije se mogu vršiti bez prethodne najave. U slučaju registrovanog zapošljavanja radnika u domaćinstvu, inspektori rada imaju pravo da vrše inspekciju privatnih domova, zajedno sa opštinskom policijom. Ukoliko kompanija ili individualni poslodavac ima šest ili više zaposlenih bez ugovora, inspektori mogu da odluče da obustave aktivnost kompanije. Inspektori rada su obučavani prema "Smernicama za sprečavanje sramnog vrbovanja, eksploatorskog zapošljavanja i trgovine migrantskim radnicima" Saveta država Baltičkog mora (CBSS).¹⁶
- ✓ Na **Malti** postoje dva organa koja su zadužena za inspekcije rada. Prvi je Korporacija za zapošljavanje i obuku (ETC), koja potpada pod Ministarstvo za obrazovanje i zapošljavanje. ETC nadgleda pridržavanje zakona o zapošljavanju proverom postojanja ugovora o radu i njihove usaglašenosti sa odgovarajućim zakonima i propisima, ali ono ne kontroliše uslove rada. ETC se posebno bavi rešavanjem tri vrste prekršaja: zapošljavanje nelegalnih migranata, zapošljavanje radnika mlađih od 16 godina i prevarom korišćenja naknada za nezaposlenost. Inspekcije rada takođe vrši i Odeljenje za odnose privrede i zapošljavanja koje je povezano sa Ministarstvom za socijalni dijalog, pitanja potrošača i građanske slobode. Ovi inspektori su poznati kao inspektori EIRA (Employment and Industrial Relations Act – prema engleskoj skraćenici za Zakon o odnosima zapošljavanja i privrede). Za razliku od inspektora ETC, inspektori EIRA kontrolišu uslove rada, uključujući zdravlje i bezbednost na radu. Oni mogu da ulaze u privatna domaćinstva radi kontrole uslova rada kućne posluge ili radnika koji izvode radove na renoviranju. I inspektori ETC i EIRA su prošli obuku o tome kako se identifikuju žrtve trgovine ljudima i neke žrtve su identifikovane tako što su inspektori EIRA uputili na odgovarajuće službe.
- ✓ U **Holandiji**, Inspektorat SZW, koji je formiran 2012. godine nakon spajanja sa nekadašnjim Inspektoratom za rad, Inspektoratom za rad i prihode i Obaveštajno-istražnim odeljenjem socijalnog osiguranja, nadležan je za nadzor nad sprovođenjem propisa o radu kao i otkrivanje i istraživanje slučajeva radne eksploatacije i trgovine ljudima pod nadzorom Javnog tužilaštva. Inspekcije rada se ne najavljuju i mogu se vršiti u svako doba. Inspektori mogu da ulaze u privatna domaćinstva bilo uz dozvolu sudije ili ukoliko postoji konkretna dojava o kršenju propisa. Inspektoratu SZW je holandska vlada stavila na raspolaganje dodatnih 50 miliona evra u 2017. godini, radi angažovanja oko još 300 zaposlenih i širenja delatnosti. Oko 75% ovih dodatnih sredstava je iskorišćeno za širenje inspekcija rada i krivične istrage. Razmena informacija između Inspektorata SZW, Poreske i carinske uprave, Fondacije za standarde rada (privatno telo za akreditaciju agencija za zapošljavanje) i Fondacije za poštovanje kolektivnog ugovora za povremeno angažovanje radnika su pomogle u borbi protiv kriminalnih agencija za zapošljavanje.

U **Poljskoj**, ovlašćenja Nacionalnog inspektorata za rad direktno proizilaze iz odredbi Konvencije ILO br. 81 koja se odnosi na inspekciju rada u industriji i trgovini i omogućavaju Nacionalnom inspektoratu za rad da ulazi na mesta rada, u principu, u bilo koje doba, radi kontrole uslova zapošljavanja. Stoga, u okviru poverenih ovlašćenja, inspektori rada mogu da identifikuju potencijalne žrtve trgovine ljudima koji rade u uslovima prisilnog rada. U tom cilju, počev od 2010. godine primenjuje se metodologija za inspektore rada u slučaju sumnje na prisilni rad, u kojoj se navodi kako se prepoznaje eventualna žrtva, kako pribaviti informacije od žrtve, koje institucije treba da budu obavestene o sumnji na trgovinu ljudima

i na koju vrstu pomoći, uključujući pravnu pomoć, žrtva ima pravo. Nacionalni inspektorat za rad sprovodi predavanja i obuku za inspektore o trgovini ljudima i prisilnom radu.

- ✓ U **Španiji**, Inspektorat za rad i socijalno staranje (ITSS), pod Ministarstvom za zapošljavanje i socijalno staranje, proverava radne uslove radnika, prijavljivanje na socijalno osiguranje i ovlašćenje za rad stranih radnika, u svim sektorima privrede. Inspektori rada mogu takođe proveravati radne aspekte (plate, radno vreme, ugovore), profesionalne rizike i druge aspekte socijalnog staranja (doprinosi, beneficije) ili pitanja zapošljavanja. Inspekcije se ne najavljuju i mogu se vršiti tokom vikenda i noću. Inspekcija rada proverava agencije za zapošljavanje da se uveri da li se one pridržavaju propisa i prati poštovanje propisa od strane kompanija u lancu podugovaranja posla. Zakonom 23/2015 uvedena su poboljšanja u organizaciju i funkcionisanje ITSS, kao što je formiranje kancelarije za borbu protiv prevara i povećanje resursa koji se obezbeđuju za ITSS. Master plan za pristojan posao za period 2018-2020 naglašava da ITSS ima suštinski važnu ulogu u identifikovanju eventualnih slučajeva trgovine ljudima. Inspektori rada su obuhvaćeni Okvirnim protokolom za identifikovanje žrtava trgovine ljudima i imaju uputstva da obaveste tužilaštvo i policiju ukoliko otkriju dokaze o trgovini ljudima. Od 2014. godine, novi inspektori rada prolaze kroz poseban kurs obuke o trgovini ljudima.

Počev od 2013. godine na snazi je sporazum o saradnji između Ministarstva za zapošljavanje i socijalno staranje i Ministarstva unutrašnjih poslova o koordinaciji između ITSS i policijskih agencija u borbi protiv bespravnog zapošljavanja i prevara socijalnog osiguranja. Obavljaju se zajedničke posete mestima rada, kao što su neprijavljene radionice ili poljoprivredna imanja. Pored toga, ITSS redovno učestvuje u Danima zajedničke akcije koji u središtu imaju borbu protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, pod okriljem Evropske platforme EMPACT i u koordinaciji sa Europolom.

- ✓ U **Velikoj Britaniji**, Agencija za privremene poslove (Gangmasters Labour Authority - GLA) je osnovana 2005. godine radi sprečavanja eksploatacije radnika u poljoprivredi, šumarstvu, hortikulturi, skupljanju školjki, industriji za preradu hrane i pakovanje uz uspostavljanje i sprovođenje šeme izdavanja licenci za sve koji obezbeđuju radnu snagu širom Vel. Britanije. U januaru 2016. godine, Vlada Vel. Britanije je odlučila da proširi ovlašćenja GLA i preimenovala je ovaj organ u Agenciju za istraživanje radne eksploatacije (Gangmasters Labour Abuse Authority - GLAA) što odražava njegove šire funkcije. Pored izdavanja licenci firmama koje obezbeđuju radnike za lanac isporuke svežih proizvoda i industriju hortikulture, GLAA takođe ima ovlašćenja da istražuje izveštaje o eksploataciji radnika širom privrede u Engleskoj i Velsu, kao i da istražuje prekršaje prema Nacionalnim zakonima o minimalnoj zaradi i agencijama za zapošljavanje, u partnerstvu sa policijom i Nacionalnom kriminološkom agencijom. GLAA takođe spada u organizacije za hitno reagovanje i eventualne žrtve modernog ropstva i trgovine ljudima može uputiti direktno u NRM.

Obuka za borbu protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije

Obuka se pruža sve široj lepezi stručnih radnika radi podizanja svesti o indikatorima trgovine ljudima i pružanja alata za otkrivanje ugroženih osoba ili onih koje su već predmet radne eksploatacije. Pored inspektora rada, stručni radnici kojima je ova obuka namenjena obuhvataju nadležne poreske i carinske organe, policijske službenike, tužioce, sudije, pograničnu policiju, službenike zadužene za migracije, konzularno osoblje, socijalne radnike, službenike lokalnih/opštinskih uprava, NVO, sindikate, privatne agencije za zapošljavanje i kompanije.

Grupa GRETA naglašava koristi od višedisciplinarnе obuke, koja omogućava stručnim radnicima iz različitih vladinih i drugih agencija da razmene iskustva, izgrade poverenje i mreže za zajedničko rešavanje pitanja trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Obuku bi trebalo integrisati u redovnu obuku prema programima obuke za različite grupe stručnih radnika, a ocenu efekata obuke bi trebalo vršiti u redovnim intervalima.

- ✓ **Austrijski** peti Nacionalni akcioni plan (za period 2018-2020) predviđa organizovanje brojnih obuka i druge mere čiji je cilj rešavanje pitanja trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Posebna pažnja je posvećena prevenciji radne eksploatacije u lancima isporuke i za to je određena posebna aktivnost analize zakona o javnim nabavkama vezano za trgovinu ljudima. Ciljne grupe za obuku obuhvataju službenike policije i imigracionih vlasti, službenike dečjih i omladinskih socijalnih ustanova, finansijsku policiju i inspektore rada, pravosudno, kao i konzularno osoblje. Većina aktivnosti obuke se obavlja u saradnji sa NVO, naročito sa LEFÖ-IBF i ECPAT, i kada god je to moguće, promoviše se pristup koji obuhvata više zainteresovanih strana.
- ✓ U **Bosni i Hercegovini** je 2016. godine urađeno sveobuhvatno uputstvo za inspektore rada sa smernicama i indikatorima za otkrivanje i identifikovanje žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, uz podršku Ambasade SAD. Na osnovu ovog uputstva organizovana je obuka za inspektore rada u periodu 2016-2017.
- ✓ U **Francuskoj**, Centralna kancelarija za borbu protiv nelegalnog rada (OCLTI) organizuje dva opšta kursa obuke godišnje koji se tiču trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, od kojih svaki traje po četiri dana, a namenjena je mlađim i starijim istražiteljima. Ovi kursevi obuke su takođe otvoreni za pripadnike policije i žandarmerije, službenike pravosudnih carinskih i pravosudnih poreskih organa, kao i inspektore rada i inspektore Socijalnog staranja i Kancelarije za isplatu porodičnog dodatka (URSSAF). Početnu obuku inspektora rada vrši Nacionalni institut za rad, zapošljavanje i stručnu obuku (INTEFP), a ona sadrži i modul o trgovini ljudima, a obuku pružaju predavači OCLTI.
- ✓ U **Nemačkoj**, Centar savezne kriminalističke policije (BKA) svake godine organizuje trodnevni modul obuke o trgovini ljudima u svrhu radne eksploatacije, sa informacijama dobijenim od FKS. Pored toga, BKA je 2016. godine organizovala multidisciplinarni sastanak umrežavanja na temu trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, kome su prisustvovali službenici policije, tužioc, osoblje FKS, predstavnici sindikata i specijalizovanih savetovališta za žrtve trgovine ljudima.
- ✓ U **Holandiji** je 2014. godine Royal Netherlands Marechaussee (KMar) otpočeo sa obaveznim kursom koji traje 16 nedelja, a koji je namenjen službenicima čiji je zadatak razgovor sa, i prepoznavanje eventualnih žrtava trgovine ljudima. Većina inspektora rada iz Odeljenja za kriminalističku istragu Inspektorata SZW pohađa opštu obuku o trgovini ljudima, a neki prolaze i obuku u Policijskoj akademiji na osnovu koje dobijaju diplome ovlašćenog istražitelja za trgovinu ljudima. Sudije i tužioc imaju permanentnu obuku koju pruža Pravosudni centar za obuku i studije. Godine 2017, KMar i NVO CoMensha obučavali

su osoblje komercijalnih avio kompanija, koji su zatim obučavali kabinsko osoblje, o tome kako prijaviti sumnje na trgovinu ljudima u KMar. Pored toga, KMar je razvio modul obuke za daljinsko učenje (e-learning) za obuku privatnih kompanija u otkrivanju znakova trgovine ljudima, kao što su aerodromske službe za prihvat vazduhoplova na aerodromima.

- ✓ U delu sprovođenja programskog okvira "Zajednički program EU i Saveta Evrope za Zapadni Balkan i Tursku", većina inspektora rada u **Severnoj Makedoniji** i oko 83% inspektora rada u **Srbiji** je prošlo kroz obuku za otkrivanje i identifikovanje žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Urađeni su džepni vodiči i indikatori za utvrđivanje žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije i deljeni su u okviru odgovarajućih projekata. Pored toga, u Severnoj Makedoniji su izrađeni indikatori za identifikovanje dece žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije za stručne radnike u obrazovanju, a 50 stručnih radnika iz centralne Opštine Skoplje je prošlo kroz obuku za njihovo korišćenje.
- ✓ Vlada **Vel. Britanije** je 2019. godine namenila resurse za podršku organizacijama javnog sektora za identifikovanje i smanjenje rizika od modernog ropstva u njihovim lancima isporuke. Ovim je obuhvaćen alat za procenu opasnosti od modernog ropstva koji treba da pomogne državnim telima da blisko sarađuju sa svojim isporučiocima radi uvođenja strogog ispitivanja boniteta; Kabinet premijera je izdao Upozorenje i smernice za sektorske javne nabavke u kojima se navodi kako ministarstva Vlade Vel. Britanije moraju da postupaju kako bi se obezbedilo identifikovanje i upravljanje rizicima od modernog ropstva u lancima snabdevanja Vlade; kao i onlajn kurs o etičkim javnim nabavkama i isporukama koji pruža uvodnu obuku o modernom ropstvu i drugim etičkim pitanjima javnih nabavki. U Severnoj Irskoj, Ministarstvo pravde je bilo domaćin specijalizovane obuke i posebnih okupljanja za rukovodioce javnih nabavki radi osvetljavanja pitanja transparentnosti u lancima isporuke i promovisanja najboljih praksi. U Engleskoj i Velsu, Jedinica policije za transformaciju modernog ropstva nudi interni alat koji sadrži smernice za istražitelje o svim elementima uspešne istrage o modernom ropstvu, uključujući informacije o finansijskim istragama i nadoknadi štete zbog počinjenih krivičnih dela. Slično ovome, smernice za tužioce upozoravaju na potrebu obaveštavanja u ranoj fazi finansijske istrage, radi pružanja podrške za konfiskaciju imovine i nadoknadu štete.
- ✓ U **Ukrajini**, Ministarstvo za socijalnu politiku, u saradnji sa misijom Međunarodne organizacije za migracije (IOM) u Ukrajini, je tokom cele 2019. godine sprovodilo obuku za inspektore rada. Inspektori rada su uključeni u NRM, što je dovelo do povećanja broja identifikovanih žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije.

Sprovođenje standarda zakona o radu u svim sektorima privrede i nad radnicima koji nemaju regulisan boravak

Inspekcije koje kontrolišu sprovođenje propisa o radu i mestu rada, uključujući zdravlje i bezbednost na radu, poštovanje standarda o radu i zakona o priходу, imaju veliku ulogu u odvratanju pojava trgovine ljudima u svrhu prisilnog rada i identifikovanju eventualnih žrtava. Delotvorni propisi o angažovanju radne snage i pravima radnika, uključujući zaštitu kroz sindikalno udruživanje radnika, takođe su važni za sprečavanje trgovine ljudima. Širenje radne zaštite na sve sektore privrede i na radnike koji nemaju regulisan boravak („radnike bez dokumenata“) je od velike važnosti za sprečavanje eksploatacije ugroženih radnika. Takođe je izuzetno važno osigurati da bespravno zaposleni strani radnici mogu da prijave svoje uslove rada bez, čak i hipotetičkog, rizika da će biti prijavljeni imigracionim vlastima. U tom smislu,

relevantna su prava koja su zaštićena raznim konvencijama ILO i Evropskom socijalnom poveljom (ESC).

Zajedničko vršenje inspekcije od strane inspektora rada i drugih uprava, kao što su policijske, migracione ili uprave granične policije, poreske uprave i socijalne inspekcije, omogućava multidisciplinarni pristup i objedinjavanje informacija, što može da poboljša delotvornost. U isto vreme, važno je razgraničiti uloge različitih uprava, posebno kada se radi o migrantima sa neregulisanim boravkom, pošto oni verovatno neće biti spremni da pruže informacije, iz straha od proterivanja iz zemlje.

Licenciranje agencija za zapošljavanje i radno angažovanje i praćenje njihovih aktivnosti, radi izbegavanja bespravne prakse je dodatno sredstvo za sprečavanje trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Druga oblast u kojoj su neke zemlje preduzele određene radnje jeste praćenje poslodavaca registrovanih u zemljama EU i upućivanje slobodnih radnika na rad¹⁷ u druge zemlje EU, s namerom sprečavanja ekonomske eksploatacije ovih radnika.

- ✓ U **Albaniji**, Nacionalni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima, direktor Inspektorata za rad i generalni direktor Nacionalne policije su u oktobru 2014. godine potpisali sporazum o saradnji na identifikovanju slučajeva prisilnog rada i trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. U februaru 2018, Savet ministara je usvojio Odluku br. 101 "O organizovanju i radu privatnih agencija za zapošljavanje", prema kojoj Državni inspektorat za rad i Službe socijalnog staranja sprovode periodične inspekcije radi utvrđivanja poštovanja relevantnih propisa u aktivnostima takvih agencija i obaveštavanja Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite, kada se otkriju kršenja propisa.
- ✓ U **Austriji**, Zakon o zabrani veštačkog snižavanja zarada i socijalnih davanja ima za cilj da obezbedi iste uslove isplate zarada svakome ko je zaposlen u Austriji i da obezbedi pravičnu konkurenciju između austrijskih i stranih kompanija. Kompanije plaćaju kazne ukoliko su nadnice i plate niže (od zagarantovanih u kolektivnim ugovorima). Godine 2017, u Zakon o zabrani veštačkog snižavanja zarada i socijalnih davanja unet je koncept odgovornosti klijenta ("*Auftraggeberhaftung*") kako bi se osigurala isplata dohotka koji potražuju radnici koji rade u građevinskoj industriji. Novi zakon takođe donosi bolje izgleda za prekogranična administrativna gonjenja.
- ✓ U **Belarusiji** se spisak agencija koje imaju licencu za oglašavanje i posredovanje u zapošljavanju u stranim zemljama objavljuje četiri puta godišnje. Na sajtu Ministarstva unutrašnjih poslova nalaze se detaljne informacije o postupku dobijanja dozvole koja se tiče zapošljavanja van granica Belarussije.
- ✓ U **Nemačkoj** je privremeno obavljanje posla regulisano Zakonom o privremenom angažovanju zaposlenih. Sve agencije za privremeno radno angažovanje u Nemačkoj moraju da dobiju licencu od Saveznog zavoda za zapošljavanje, bez obzira dali im je sedište u Nemačkoj ili u nekoj drugoj zemlji Evropskog ekonomskog prostora, sve dok dovode radnike u Nemačku. Dovođenje radnika iz trećih zemalja je zabranjeno. Licenca za dovođenje se uskraćuje ukoliko isporučilac ne postupa u skladu sa propisima koji se tiču zapošljavanja stranaca i odredbi zakona o radu i socijalnom staranju. Privatne agencije za zapošljavanje podležu zakonu o opštoj trgovini i trgovanju i za njih važe posebne zaštitne odredbe za zaposlenog prema Trećoj knjizi socijalnog zakonika (SGB III), kao što je zahtev da mora postojati pisani ugovor o radnom angažovanju i maksimalnom iznosu plaćanja privatnim agencijama za zapošljavanje. U slučajevima koji uključuju treću stranu, kao što su agencije ili takozvani posrednici za poslove u

¹⁷ Kao što je predviđeno Direktivom 2014/67/EU Evropskog parlamenta i Saveta od 15. maja 2014. godine o sprovođenju Direktive 96/71/EC koja se tiče upućivanja radnika na rad u druge zemlje EU u okviru odredbe o uslugama i izmene Regulative (EU) br. 1024/2012 o administrativnoj saradnji kroz Interni informacijski sistem o tržištu ('Regulativa IMI').

domaćinstvu, kontrole i preliminarne istrage se mogu sprovoditi ukoliko postoje naznake o lažnom samozapošljavanju ili neplaćanju minimalne zarade. Poslodavci u sektoru zbrinjavanja u domaćinstvu čije je sedište u inostranstvu i koji šalju svoje zaposlene u Nemačku moraju da prijave mesto rada carinskoj upravi kada pružaju usluge vanbolničke nege, zbog obaveza izveštavanja koje imaju na osnovu Zakona o upućivanju radnika na rad u druge zemlje članice EU.

- ✓ U **Irskoj**, tragom izveštaja o navodnim zlostavljanjima radnika migranata na irskim ribarskim brodovima, Vlada je u novembru 2015. godine formirala Specijalnu radnu grupu za radnike u irskoj industriji ribarstva, koji nisu iz EEA. Kao deo praćenja izveštaja Specijalne radne grupe, u februaru 2016. godine pokrenuta je Šema atipičnog rada za morske ribare (AWS) radi lakšeg zapošljavanja ribara na brodovima dužine od 15 i više metara. AWS predviđa, kao minimum, garantovanje zaposlenima minimalne nacionalne nadnice i zakonodavne uslove i odredbe u skladu sa nacionalnim zakonom, što će biti poduprto zahtevom da poslodavci ponude pravno obavezujući ugovor o zaposlenju. Bilo je više operativnih intervencija u industriji ribarstva, što je za rezultat imalo identifikovanje žrtava trgovine ljudima. U 2019. godini Međunarodna federacija transportnih radnika (ITF) i ministar pravde i jednakosti su predstavili uslove ispregovaranog sporazuma koji je dogovoren između njih pred Višim sudom, a koji uključuje izmene u pogledu fleksibilnosti koja je data ribarima koji nisu iz zemalja EEA da pređu na drugi brod u definisanom vremenskom roku, bez preuzimanja rizika da im viza bude poništena, a oni deportovani i bez potrebe dobijanja odobrenja od prethodnog poslodavca. Osim toga, ovaj sporazum predviđa plan za unapređenje podizanja svesti među ribarima koji nisu iz EEA o pravima i olakšicama koja im pripadaju i uvođenje u zvanične tokove međuagencijske saradnje između Komisije za radne odnose (WRC), Kancelarije za nadzor nad morskim dobrom i Irske nacionalne policije (Gardaí) za borbu protiv eksploatacije na ribarskim brodovima.
- ✓ Na **Malti**, nakon stupanja na snagu podzakonskog akta 452.116 u januaru 2019. godine, poslodavci imaju obavezu da izdaju platne listiće zaposlenima svakog meseca. Platni listići treba, između ostalog, da sadrže broj odrađenih sati, broj sati rada prema tarifama za prekovremeni rad i preostali godišnji odmor. Poslodavcima koji se ne pridržavaju ovih uslova sledi novčana kazna. Novi zakon ima za cilj da olakša prikupljanje podataka od strane nacionalnih tela nadležnih za kontrolu, uglavnom policijskih snaga Malte i Ministarstva za industriju i radne odnose (DIER), tokom istrage o eventualnim slučajevima trgovine radnom snagom.
- ✓ U **Poljskoj**, prema Zakonu od 20. jula 2017 kojim se menja Zakon o unapređenju institucija za zapošljavanje i tržište rada i neka druga zakonska akta, koji je stupio na snagu 1. januara 2018. godine, uvode se odredbe koje pooštravaju pojednostavljenu proceduru zapošljavanja stranih radnika. Izmenama zakona nameće se obaveza pravnom licu koje poverava poslove strancu da o tome pismenim putem obavesti nadležni zavod za zapošljavanje u zemlji, najkasnije na datum početka angažovanja. Zakon takođe predstavlja pravni osnov da Nacionalni inspektorat za rad može da pristupi centralnom registru slučajeva koji se tiču radnih dozvola, dozvola za sezonski rad i izjava o poveravanju posla strancima. Kontrola poštovanja navedenih obaveza spada u nadležnost Nacionalnog inspektorata za rad i obavljaće kao deo rutinskih kontrola koje sprovode inspektori rada. U slučajevima ozbiljnog kršenja (npr. neovlašćenog zaključivanja ugovora sa značajnim brojem lica za konkretan zadatak), inspektor rada može dostaviti obaveštenje o sumnji na krivično delo prema članu 219 KZ. Ukoliko, tokom kontrole, inspektor rada posumnja da je počinjeno delo trgovine ljudima, inspektor o tome dalje obaveštava Javno tužilaštvo.

POD LUPOM: Saradnja sa sindikatima

U **Austriji**, sindikat PRO-GE preduzima korake da obavesti sezonske radnike u poljoprivredi o njihovim pravima, upućivanjem predstavnika sindikata na poljoprivredna dobra, u okviru kampanje informisanja o pravima radnika u poljoprivredi koju je pokrenuo PRO-GE u saradnji sa savetodavnim centrom UNDOK za radnike koji nemaju regulisan boravak, Austrijskom federacijom sindikata (ÖGB), i nevladinim organizacijama LEFÖ-IBF, MEN VIA, Nyéléni Austrija, Migrare, Südwind Oberösterreich i Working Globally. Jedan od rezultata je bio da su rumunski sezonski radnici kontaktirali predstavnike sindikata, policija je izvršila kontrolu i pokrenuta je krivična istraga, a trgovina ljudima je bila jedno od krivičnih dela za koje je podignuta optužnica.

U **Bugarskoj**, Konfederacija nezavisnih sindikata (KNSB) aktivno radi na borbi protiv radne eksploatacije kroz podizanje svesti, direktan rad na terenu i međunarodnu saradnju. U periodu 2018-2019, realizovana su dva projekta. Prvi je bio sa nemačkim sindikatом Deutscher Gewerkschaftsbund ("Pošteno upućivanje na rad" i "Poštena mobilnost") a cilj je bio suprotstavljanje radnoj eksploataciji bugarskih radnika u Nemačkoj. Drugi projekat ("Ustani") je realizovao konzorcijum koji čini 11 organizacija, uključujući bugarsku Federaciju sindikata u poljoprivredi (FNSZ), bugarski Inspektorat za rad i FLAI CGIL, najveći italijanski sindikat u oblasti poljoprivrede. U okviru ovog projekta objavljen je izveštaj o neprijavljenom radu u poljoprivredi u Bugarskoj i priručnik dobre prakse za borbu protiv bespravnog rada u poljoprivredi, a vođena je i kampanja za podizanje svesti. Pored toga, rad na terenu se odvijao u Italiji, što je dovelo do identifikovanja slučajeva radne eksploatacije u regionu Pulja.

Na **Islandu** je Islandska konfederacija rada (ASÍ) realizovala projekat "Jednaka prava – Bez izuzetka!" u saradnji sa policijom, poreskim službenicima i ostalim zainteresovanim stranama. Deo ovog projekta su brošure sa informacijama o pravima stranih radnika na Islandu, kolektivnim ugovorima i ostalim uslovima zapošljavanja, izdate na više jezika. Pored toga, predstavnici sindikata su obučeni da prepoznaju indikatore trgovine ljudima. Oni imaju pravo da ulaze na radna mesta, traže dokumenta o radu na uvid i mogu sudu za radne odnose da prijave slučajeve kršenja kolektivnih ugovora. Postoje i zajedničke inspekcije gradilištima od strane Ministarstva rada, policije, nadležnih poreskih organa, uprave prihoda i sindikata.

U **Italiji**, sindikati kao što su Italijanska generalna konfederacija rada (CGIL), italijanska Federacija radnika u agroindustriji (FLAI), Italijanska konfederacija sindikata radnika (CISL), Italijanska unija rada (UIL), i Osnovni sindikat (USB), imaju centralnu ulogu u prevenciji i rešavanju eksploatacije migranata u poljoprivredi. Sindikati ne samo da pregovaraju o uslovima rada kroz dogovaranje kolektivnih ugovora i učešće u nacionalnoj debati o tome kako zaustaviti eksploataciju radnika u poljoprivredi, već oni često pružaju pravnu pomoć i drugu podršku. U slučajevima radne eksploatacije, FLAI-CGIL omogućava pristup pravdi za žrtve, a skreće i pažnju policiji i pravosuđu na slučajeve eksploatacije i podržava obespravljene radnike kroz pravne postupke.

Podizanje svesti

Podizanje svesti o trgovini ljudima u svrhu radne eksploatacije, kako to sprečiti i gde potražiti pomoć je važno, pošto mnogima još uvek nedostaju informacije o ovom fenomenu. Izveštaji o evaluaciji po zemljama koje priprema GRETA navode primere niza mera za podizanje svesti od strane nacionalnih nadležnih organa, u partnerstvu sa civilnim društvom i međunarodnim organizacijama radi sprečavanja trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Aktivnosti na podizanju svesti imaju za ciljnu grupu opštu javnost kao i posebne grupe, kao što su mladi ljudi u potrazi za zaposlenjem, radnici migranti i tražioci azila.

GRETA naglašava važnost sprovođenja procene efekata, nakon obavljenih kampanja za podizanje svesti, radi ocene da li je došlo do povećanja svesti i promene ponašanja, kako bi se mogle planirati buduće kampanje i druge aktivnosti koje se zasnivaju na konkretnim dokazima i podacima.

- ✓ U **Belarusiji** je 2019. godine NVO Rodne perspektive/Program Ulica (Gender Perspectives/La Strada Program) sprovela kampanju "Pitajte dok ste ovde" za sprečavanje radne eksploatacije i kršenja prava beloruskih radnika migranata u Poljskoj. Deo ove kampanje bilo je i objavljivanje članaka na ovu temu u medijima i na veb stranici Gender Perspectives/La Strada programa, a otvoren je i kanal na YouTube za bezbednu migraciju, gde su postavljeni video materijali o bezbednom zaposlenju, sprečavanju radne eksploatacije i zaštiti prava migrantske radne snage.
- ✓ Kampanja za podizanje svesti o trgovini ljudima u **Estoniji**, pod nazivom „1 Život“ ("1 Life") sprovedena je 2017. godine i obuhvatila je najveće gradove u zemlji. Kampanju su finansijski zajednički pomogli Ministarstvo unutrašnjih poslova i Fond Evropske Komisije za internu bezbednost, a realizovali su je zajednički Ministarstvo pravde, Ministarstvo za socijalna pitanja i NVO Living for Tomorrow (Živeti za sutra) i Centar za humanitarno pravo Estonije. Tokom kampanje, informacije su širene preko društvenih mreža YouTube i Facebook i kroz reklame u šoping centrima, bioskopima, na autobuskim stanicama, aerodromu i u luci Talin i na feribotima. Informacije koje su davane tokom kampanje su obuhvatale pitanja trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Urađena je i procena efekata kampanje koje se bazirala na intervjuima i internet istraživanju uz učešće 300 ispitanika u starosnoj grupi od 15-55 godina. Kampanja za podizanje svesti je sprovedena onlajn 2015. godine radi pružanja informacija o bezbednom zapošljavanju u inostranstvu, uključujući i listu za proveru pitanja koju treba potvrditi, pre prihvatanja posla u inostranstvu. Procena uticaja ove kampanje je pokazala da je opšta svest o radnim pravima i sektorskim politikama zapošljavanja porasla za oko 3%, a među grupama koje su posebno bile u centru pažnje za oko 7%.
- ✓ Na **Malti**, kao deo trećeg Nacionalnog akcionog plana (2015-2016), štampana je brošura koja sadrži informacije o uslovima rada i zaradama u zemlji i to na engleskom, kineskom, arapskom, ruskom i filipinskom jeziku. U njoj su objašnjeni rizici od trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije i dati su brojevi telefona institucija koje se mogu kontaktirati za pomoć u slučaju eksploatacije. Brošuru distribuiraju malteška konzularna predstavništva strancima koji planiraju da rade na Malti.
- ✓ U **Poljskoj** je u 2017. godini održan niz konferencija u gradovima vojvodstva Świętokrzyskie kako bi se podigla svest o rizicima sezonskog rada u inostranstvu među studentima univerziteta i svršenim srednjoškolicima. Konferencijama je prisustvovalo oko 1.300 osoba a, na osnovu istraživanja koje je sprovedeno među učesnicima, pripremljen je izveštaj o nivou svesti mladih ljudi o rizicima od trgovine ljudima i prisilnom radu.

- ✓ U **Rumuniji** je 2018. godine Nacionalna agencija za borbu protiv trgovine ljudima (ANITP), zajedno sa NVO Save the Children Rumunija pokrenula kampanju "Work safely abroad!" (Radi bezbedno u inostranstvu). Jedan od glavnih aspekata ove kampanje bila je preventiva vezano za rizike od trgovine decom koji postoje kada roditelji rade u inostranstvu, a svoju decu ostave u Rumuniji, na brigu drugim odraslima. Pored toga, početkom 2018. godine, ANITP je pokrenula kampanju "Know your rights! Respect your duties!"(Saznajte svoja prava! Poštujte svoje dužnosti"), u okviru projekta "Smanjenje trgovine ljudima kroz bolje informisanje građana", koji je finansiran preko Fonda EU za internu bezbednost. Kampanja je imala za cilj smanjenje tražnje za uslugama žrtava trgovine ljudima. Poruka kampanje je bila „I poslodavac i zaposleni moraju da zarade od posla. Korišćenje usluga žrtve trgovine ljudima je kažnjivo zakonom“.
- ✓ U **Sloveniji**, Slovenska filantropija – Udruženje za promociju volonterskog rada je 2018. godine realizovala projekat "Suprotstavljanje trgovini ljudima – širenje informacija je oružje protiv eksploatacije". Projekat je obuhvatio pojedinačno sedam informativnih radionica za izbeglice i migrante i pet radionica za stručne radnike (službenike za migracije, traženje azila, osoblje koje radi u institucijama za decu, NVO i drugih organizacija) i volontere. U 2018. godini vođena je kampanja na podizanju svesti i identifikovanju eventualnih žrtava prisilnog rada u okviru projekta "Za-govor", koji je realizovao Radničko savetovalište. Kampanja je obuhvatila organizaciju informativnih i savetodavnih sesija, distribuciju brošura o pravima naradu i objavljivanje mesečnih izveštaja.
- ✓ U **Velikoj Britaniji**, Ministarstvo unutrašnjih poslova je 2014. godine pokrenulo kampanju pod nazivom „Moderno ropstvo je bliže nego što mislite“ ("Modern Slavery is closer than you think") radi podizanja svesti u opštoj populaciji o modernom ropstvu i njegovim različitim pojavnim oblicima.¹⁸ Pored toga, 2014. godine više zainteresovanih strana je pokrenulo kampanju, među kojima su tadašnja Agencija za privremene poslove (GLA), Udruženje davalaca radne snage i NVO Pomoć migrantima (Migrant Help) u cilju podizanja svesti o trgovini ljudima u svrhu prisilnog rada u lancima isporuke i otkrivanja i rešavanja skrivene radne eksploatacije. Pored toga, rađeno je onlajn oglašavanje, direktno slanje elektronske pošte i oglašavanje u štampanim medijima koje je za cilj imalo mala i srednja preduzeća, u cilju podizanja svesti o prisilnom radu i eksploataciji u rizičnim sektorima (poljoprivreda, ribarstvo, prerada hrane, građevina i ugostiteljstvo), angažovanjem tela u relevantnoj industriji radi obaveštavanja zaposlenih o modernom ropstvu i merama da se obezbedi da dobavljački lanci ostanu čisti. U 2017. godini, Ministarstvo unutrašnjih poslova je proizvelo video za YouTube i brošuru "Domaće ropstvo", radi podizanja svesti u opštoj populaciji o modalitetima prijavljivanja sumnji na slučajeve trgovine ljudima i eksploatacije.

Ciljana prevencija za grupe u riziku

Konvencija nalaže svim stranama ugovornicama da ustanove i/ili jačaju delotvorne sektorske politike i programe radi sprečavanja trgovine ljudima, naročito za osobe u riziku od trgovine ljudima. Ranjivost na eksploataciju i trgovinu ljudima se utvrđuje kombinacijom faktora, od kojih su mnogi strukturni i vezuju se za socijalne, ekonomske, radne i imigracione sektorske politike.

Radnici migranti, posebno sezonski radnici i neregularni radnici migranti, kao i tražioci azila kojima je pristup tržištu rada ograničen ili ne postoji, naročito su ranjivi na trgovinu u svrhu radne eksploatacije. Prakse prevencije obuhvataju pružanje informacija radnim migrantima kako pre, tako i nakon odlaska, tako da oni mogu da donose informisane odluke o migriranju, kao i uspostavljanje prihvatnih centara za neregularne radnike migrante u zemljama odredišta.

- ✓ U Austriji je prihvatni i savetodavni centar za radnike bez regulisanog boravka, UNDOK, osnovan juna 2014. Centar vodi udruženje sindikata, Komora za rad, Nacionalna unija studenata i organizacije civilnog društva. UNDOK finansiraju Ministarstvo za rad, socijalna pitanja i zaštitu potrošača, Bečki fond za promociju zapošljavanja, Komora za rad i sindikati. Centar obaveštava radnike migrante bez regulisanog boravka o njihovim pravima, uključujući i kroz brošure. Lica koja rade u Austriji bez boravišne i/ili radne dozvole i kojima se ne plaća dogovorena nadnica ili kojima njihovi poslodavci naude na bilo koji drugi način dobijaju osnovne savetodavne usluge o pitanjima iz zakona o radu, socijalnog staranja i pomoć oko administrativnih procedura. UNDOK aktivno saraduje sa organizacijama koje pružaju podršku žrtvama trgovine ljudima.
- ✓ U **Belarusiji**, postoje telefonske linije za pomoć za bezbednu migraciju i borbu protiv trgovine ljudima, koje vode NVO Gender Perspectives/La Strada Program i Klub poslovnih žena. U periodu između 2017 i 2019. godine, preko ovih telefonskih linija za pomoć obavljeno je preko 21.740 konsultacija.
- ✓ U **Bugarskoj** se svake godine sprovodi kampanja koja se tiče trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije i to na nacionalnom i regionalnom nivou, a ciljana grupa su bugarski građani koji traže sezonsko zaposlenje u EU i studenti koji se spremaju za poslove tokom leta. Na primer, kampanja čija su ciljna grupa bili bugarski berači bobičavog voća u Švedskoj vođena je u 2013 i 2014. godini, u saradnji sa NVO i organizacijama Roma. U 2018. godini, u okviru programa saradnje između Švajcarske i Bugarske, vođena je kampanja za podizanje svesti o trgovini ljudima u svrhu radne eksploatacije, čija su ciljna grupa bili ljudi koji traže posao u inostranstvu (obično mladi ljudi, koji obavljaju poslove niskih kvalifikacija, koje pronalaze preko interneta). Posebna kampanja je bila posvećena rizicima od dovođenja sebe u situacije radne eksploatacije u Češkoj Republici, koja je jedna od ključnih destinacija za trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije za bugarske državljane.
- ✓ **Gruzija** je realizovala dva pilot programa koji su imali za cilj uspostavljanje zakonitih i bezbednih kanala radne migracije, jedan sa Nemačkom, a drugi sa Poljskom i Estonijom. Brošure na više jezika su deljene na graničnim prelazima, aerodromima, centru za tražioce azila i objektima za zadržavanje imigranata.
- ✓ U **Nemačkoj** postoje savetovaništa za radnike migrante koja pružaju informacije o socijalnom i zakonu o radu, koja uglavnom vode sindikalne organizacije, a finansiraju državna tela na nivou saveznih država i opština. Savetovaništa pružaju konsultacije radnicima migrantima, kako u okviru, tako i van EU i na taj način doprinose smanjenju rizika od trgovine ljudima i eksploatacije. Pružanje saveta je besplatno i anonimno i pruža se bez obzira na boravišni status radnika migranta i postojanje pisanog ugovora o radu.

Organizacije "Arbeit und Leben" i "Faire Mobilität" vode takva savetovališta u više saveznih država. Ukupno je 5.322 radnika dobilo informacije i savete u periodu 2013-2018; 37% njih je bilo zaposleno u sektoru industrije za preradu mesa i farmama živine. Drugi sektori iz kojih radnici traže savete su poljoprivreda, brodogradnja, rad u domaćinstvima, građevinarstvu i ugostiteljstvu.

- ✓ U **Italiji** je 2019. godine potpisan ugovor o saradnji za aktivnostima u borbi protiv *caporalato* i bespravnog rada u poljoprivrednom sektoru između prefektura Sirakuza, Pokrajinske kancelarije za rad, Teritorijalnog inspektorata za rad, nekoliko NVO i sindikata. Sporazumom se, između ostalog, predviđa stvaranje mobilnih prihvatnih centara koji garantuju medicinsku, pravnu i psihološku pomoć svim migrantima i sezonskim radnicima. Na osnovu ovog sporazuma, prefektura Sirakuza i Ragusa su promovisale plan za borbu protiv fenomena radne eksploatacije i *caporalato* u okviru projekta koji je finansiran preko AMIF. Ovaj projekat, koji je realizovan od strane CGIL sindikata, zajedno sa IOM i NVO (Caritas, We Care i Cooperativa Proxima), ima za cilj senzitivizaciju migranata u okviru centara za migrante vezano za rizike angažovanja na poslovima u izabljajućim uslovima.
- ✓ U **Letoniji** su juna 2018. godine Ministarstvo spoljnih poslova i Ministarstvo unutrašnjih poslova pokrenuli kampanju o bezbednom putovanju i rizicima radne eksploatacije u inostranstvu. Proizvedena su i prikazivana na televiziji dva animirana filma, a štampani materijali su deljeni na glavnim saobraćajnim čvorištima i u autobusima javnog saobraćaja.
- ✓ U **Holandiji**, Ministarstvo za socijalna pitanja i zapošljavanje obavlja preventivni rad podizanjem svesti, uključujući deljenje brošura o radu u Holandiji na različitim jezicima i sprovođenjem informativnih kampanja u zemljama porekla radnika. NVO FairWork koju finansira Ministarstvo za socijalna pitanja i zapošljavanje je razvila softverske alate za korišćenje onlajn, u kombinaciji sa radom kulturnih medijatora, radi obaveštavanja radnih migranata o njihovim pravima, a radi zajedno i sa sindikatima i kompanijama na prevenciji eksploatacije bugarskih, poljskih i rumunskih radnika migranata.
- ✓ Državni inspektorat za rad **Ukrajine**, u saradnji sa Državnom službom za zapošljavanje pruža informativne i obrazovne aktivnosti o bezbednom zaposlenju u inostranstvu, rizicima neregularne radne migracije i važnosti zakonskog zapošljavanja. Na primer, u prvoj polovini 2016. godine, Državni inspektorat za rad i osoblje regionalnih centara za zapošljavanje održalo je 434 zajedničkih radionica, uz učešće direktora kompanija, pojedinih preduzetnika i nezaposlenih lica. Besplatna državna telefonska linija (kolcentar) za borbu protiv trgovine ljudima pruža savete Ukrajincima koji planiraju da odu u inostranstvo ili se vrata u Ukrajinu, kao i strancima koji borave u Ukrajini. Tokom informativnih seminara o opštim pitanjima zapošljavanja, stručnjaci centara za zapošljavanje podižu svest o rizicima posledica radne migracije.

Radnici koji rade u privatnim domaćinstvima i negovateljstvu, uključujući i pomoć u kući (*au pairs*), naročito su ranjivi na eksploataciju zbog činjenice da je u mnogim zemljama razvoj tržišta rada u privatnim domaćinstvima i negovateljstvu uglavnom neregulisan, postoje jazovi u zakonima o radu, a privatna domaćinstva obično ne podležu inspekciji, ukoliko ne postoji nalog za pretres.

- ✓ U **Irskoj**, nakon što je Centar za prava migranata Irske kategorisao angažovanje pomoći u kući (*au pairs*) kao poslove u domaćinstvu ispod standarda i kao problem koji uzima sve više maha, u periodu 2016-2017, obavljen je veliki broj inspekcija i registrovano je 16 agencija za angažovanje *au pair* pomoći u domaćinstvu. WRC je objavio brošuru pod nazivom "Prava pri zapošljavanju radnika u domaćinstvima u Irskoj", a Irski kongres sindikata (ICTU) je sproveo kampanju za bolja prava radnika u domaćinstvima.
- ✓ U **Nemačkoj**, u slučajevima koji uključuju treću stranu, kao što su agencije ili takozvani posrednici za rad u domaćinstvima, kontrole i preliminarne istrage se mogu obavljati ukoliko postoje pokazatelji o lažnom samozapošljavanju ili neplaćanju minimalne zarade. Poslodavci u sektoru pomoći u domaćinstvu čije je sedište u inostranstvu, a koji šalju svoje radnike u Nemačku moraju da prijave njihovo mesto rada carinskoj administraciji kada pružaju vanbolničku negu, prema Zakonu o upućivanju radnika u neku drugu zemlju EU. Prema godišnjem izveštaju BKA, u periodu od 2014-2017. godine, vođeno je 12 istraga o trgovini ljudima u svrhu radne eksploatacije u domaćinstvima.
- ✓ U **Norveškoj** je 2013. godine otvoren Au Pair Centre²⁰ koji vodi NVO Norwegian People's Aid radi pružanja informacija i saveta za *au pairs* i porodice koje su im domaćini. Caritas Norveška je takođe ustanovila jedan Au Pair-Centre, koji se vodi uz podršku Imigracionog odeljenja (UDI). Prema Uputstvu o "Administrativnim merama koje se tiču porodice domaćina (karantin)",¹⁹ sa izmenom iz 2019. godine, UDI može da donese odluku da ne izda boravišnu dozvolu za *au pair* porodici domaćina koja je prekršila dozvolu. Ova administrativna mera ima za cilj sprečavanje da se *au pairs* koriste kao jeftina radna snaga i sprečavanje prisilnog rada, trgovine ljudima i drugih oblika eksploatacije. Period zabrane koji se može propisati može biti na godinu dana, dve ili pet godina. Za veoma ozbiljna krivična dela, period zabrane može iznositi i 10 godina. Ukoliko UDI odluči da porodici domaćina uvede zabranu, a *au pair* ili nova *au pair* živi u takvoj porodici domaćina, *au pair* mora biti omogućeno razumno vreme da promeni porodicu domaćina, pre nego što se UDI, ukoliko je primenljivo, odluči da uskrati dozvolu.

¹⁹ Videti: UDI 2014-008 Administrative measures relating to a host family (quarantine), dostupno na: <https://www.udiregelverk.no/en/documents/udi-guidelines/udi-2014-008/>

POD LUPOM: Sprečavanje trgovine ljudima kao kućnom poslugom u diplomatskim domaćinstvima

Kao dom velike diplomatske zajednice, **Austrija** posebnu pažnju poklanja sprečavanju trgovine ljudima među privatnim osobljem zaposlenim u diplomatskim domaćinstvima. Savezno ministarstvo za Evropu, integraciju i spoljne poslove je donelo sveobuhvatnu sektorsku politiku koja obuhvata obavezne lične razgovore prilikom godišnjeg podizanja legitimacija učnog osoblja u diplomatskim domaćinstvima, pisanom ugovoru o zaposlenju i transferu zarada na bankovni račun radnika u domaćinstvu. Ministarstvo periodično organizuje događaje za radnike zaposlene u diplomatskim domaćinstvima kako bi ih obavestilo o njihovim osnovnim pravima. U julu 2016. godine, Ministarstvo je objavilo brošuru namenjenu privatnoj posluži sa informacijama o njihovim pravima i obavezama za vreme boravka u Austriji i odgovarajućim podacima koga da kontaktiraju, u slučaju hitne potrebe.

U **Belgiji** je Ministarstvo spoljnih poslova uspostavilo sistem prevencije. Pre dolaska u Belgiju, ugovor o zaposlenju radnika u domaćinstvu se proverava u Ministarstvu i radnik se obaveštava o svojim pravima i obavezama. Kada jednom stupe na belgijsko tlo, radnici u domaćinstvu moraju svake godine da odu na razgovor u Službu protokola radi produžetka specijalne lične karte, što je i prilika za proveru uslova rada. U maju 2013. godine u okviru Savezne službe za državno zapošljavanje (SPF Emploi) osnovana je Komisija za dobre usluge koja je zadužena za rešavanje sporova između osoblja ambasada i njihovih poslodavaca. Štampan je prospekt čiji je cilj da pruži informacije podnosiocima prijave za radnu vizu, koji obuhvata informacije o radnim standardima koji se moraju poštovati u Belgiji i službama koje se mogu kontaktirati u slučaju izrabljivanja.

U **Francuskoj**, radnici u domaćinstvu koji dolaze iz trećih zemalja, a koji su zaposleni od strane diplomatskog osoblja moraju imati odobrenu dugoročnu vizu pre njihovog dolaska u Francusku, koja omogućava Protokolu Ministarstva spoljnih poslova da prouči dosije za izdavanje specijalne boravišne dozvole za kategoriju "privatno osoblje". Zaposleni se poziva na individualni razgovor kako bi dobio specijalnu boravišnu dozvolu, koja važi do godinu dana i može se obnoviti prema istoj proceduri. Protokol naglašava apsolutnu obavezu da se zaposlenom omogući da slobodno raspolaže svojim pasošem i specijalnom boravišnom dozvolom. U slučaju raskida ugovora, Protokol mora biti obavešten, boravišna dozvola povučena, a troškove vraćanja zaposlenog mora snositi poslodavac. Izuzetno, moguće je novo radno angažovanje istog zaposlenog od strane drugog poslodavca, eventualno na drugačijim poslovima, pod uslovom da se ovakav zahtev podnese Protokolu najmanje u roku od mesec dana nakon raskida prethodnog zaposlenja.

U **Nemačkoj**, sve osoblje koje radi u diplomatskim domaćinstvima dobija lični poziv za informativne događaje koje organizuje Savezno ministarstvo spoljnih poslova, u saradnji sa savetovaništem Ban Ying, koje redovno ažurira brošuru na nekoliko jezika i dostavlja je diplomatskim predstavništvima. U slučaju problema, Savezno ministarstvo spoljnih poslova može organizovati postupak medijacije. Savezno ministarstvo spoljnih poslova istražuje sve izveštaje o navodnim kršenjima osnovnih standarda za osoblje zaposleno u diplomatskim domaćinstvima.

U **Irskoj**, službenici Ministarstva pravde i jednakosti, Jedinice za borbu protiv trgovine ljudima (AHTU) i Jedinice za istrage trgovine ljudima i koordinaciju (HTICU) u okviru Nacionalne policije Irske (Garda Síochána) pružaju obuku o pitanjima trgovine ljudima za službenike Ministarstva spoljnih poslova i trgovine i irskim diplomatama, pre upućivanja u irske ambasade i konzulate u inostranstvu. Obuka takođe uključuje i odeljak o tome kakva su očekivanja od diplomata, a koji se nalazi u Smernicama koja se odnose za zapošljavanje privatnog osoblja u

domaćinstvu, koje su donete 2014. i ažurirane 2018. godine,²⁰ i jasno postavlja standarde koji se tiču plaćanja, evidencije zapošljavanja, zdravstvenog osiguranja i socijalnog osiguranja.

U **Švajcarskoj** je uvedena procedura prema kojoj ugovori o zaposlenju radnika u domaćinstvima moraju da budu potpisani, pre nego što osoba stigne u Švajcarsku. Ugovore proveravaju službenici konzulata tokom individualnih razgovora koji su obavezni za dobijanje vize za ulazak u Švajcarsku, pri čemu se radnici u domaćinstvima obaveštavaju o njihovim pravima, obavezama i uslovima rada. Nakon dolaska u Švajcarsku, oni se sreću sa službenicima iz Saveznog ministarstva spoljnih poslova i mogu da posete Kancelariju medijatora koja je otvorena u Ženevi za rešavanje konflikata koji uključuju lica koja uživaju diplomatske privilegije i imunitet.

Pripadnike zajednica Roma često pogađa siromaštvo, nezaposlenost i neadekvatan pristup institucijama, što ih čini posebno ranjivim za trgovinu ljudima. Aktivnosti ciljane prevencije se sprovode za zajednice Roma u različitim državama ugovornicama.

- ✓ U **Albaniji**, zajednice Roma i Egipćana su grupe koje su naročito podložne trgovini ljudima u svrhu radne eksploatacije, pošto su često uposleni u sivoj zoni privrede. U junu 2017. godine, Ministarstvo unutrašnjih poslova je organizovalo, u saradnji sa organizacijom "ARSIS" i Jedinicom za dečju zaštitu Opštine Tirana, dva informativna sastanka sa predstavnicima zajednica Roma i Egipćana u delovima Tirane koji se nazivaju Selita i Yzberisht. Svrha ovih sastanaka je bila da se podigne svest o fenomenu trgovine ljudima, oblicima trgovine ljudima, načinima i indikatorima za identifikovanje eventualnih žrtava trgovine ljudima, mogućnostima za pomoć i prijavljivanje, kao što je nacionalni kolcentar za pomoć 116006 i besplatna aplikacija na pametnim telefonima *Raporto! Shpëto!* ("Prijavi! Spasi!"). Pored toga, u periodu između 2015. i 2019. godine, Vlada je organizovala 13 sastanaka za podizanje svesti mladih ljudi, uglavnom iz zajednica Roma i Egipćana, konkretno u seoskim područjima.
- ✓ U **Bugarskoj**, inicijativa koju je sprovela Ambasada Holandije i NVO Roma Amalipe imala je za cilj obaveštavanje zajednica Roma o mogućnostima za regularnu migraciju i rizicima koje nosi neregularna migracija u Holandiju. Druga kampanja je organizovana 2018. godine uz podršku Britanske ambasade, a cilj su bila deca Roma. NCCTHB, zajedno sa Mrežom zdravstvenih medijatora i Ministarstvom spoljnih poslova, sprovelo je kampanju za obaveštavanje članova zajednica Roma u celoj Bugarskoj o rizicima radne eksploatacije u oblasti branja bobičavog voća u Švedskoj. Nacionalna mreža zdravstvenih medijatora obuhvata oko 140 medijatora Roma u oko 70 opština, koji služe kao most između ugroženih manjinskih zajednica i zdravstvenih i socijalnih službi. Lokalne komisije za borbu protiv trgovine ljudima u regionima gde postoje brojčano velike zajednice Roma (naročito u Burgasu, Plovdivu, Pazardzhiku, Montani, Sliveni i Varni) usmeravaju mnoge od svojih preventivnih aktivnosti na zajednice Roma.
- ✓ U **Republici Moldaviji**, Ministarstvo za zdravlje, rad i socijalnu zaštitu, u partnerstvu sa IOM, organizovalo je u decembru 2017. i julu 2018. godine obuku o "Ulozi medijatora u zajednici na rešavanju slučajeva trgovine ljudima i nasilja u porodici u naseljima u kojima žive Romi ili mešanoj populaciji". Cilj ovih seminara je bio informisanje medijatora zajednica, socijalnih radnika i koordinatora multidisciplinarnih timova o promenama pravnog okvira, metodologiji za identifikaciju slučaja i pružanje pomoći i stvaranju platforme za komunikaciju i koordinaciju radi pružanja pomoći koja se nudi na centralnom, lokalnom i međuregionalnom nivou.

²⁰ Dostupno na: <https://www.dfa.ie/media/dfa/alldfawebsitemedia/embassies/20171221updated-Guidelines.pdf>

- ✓ U **Republici Slovačkej**, realizovano je nekoliko projekata, čija su ciljna grupa bile marginalizovane zajednice Roma i podrška razvoju socijalnih službi, centara zajednica i predškolskog obrazovanja. Na primer, projekat "Jačanje zajedničkih mera na prevenciji prisilnog rada zajednice Roma i razvoj mehanizma za upućivanje" je izradio film, informativne materijale i knjižicu za poslodavce, kako bi se povećala svest o prisilnom radu.
- ✓ U Sloveniji je u 2018. godini organizovana kampanja podizanja svesti o opasnostima prisilnih i dogovorenih brakova za studente, pri čemu je trećina svih aktivnosti obavljena u naseljima u kojima žive Romi.

Mere kojima se obeshrabruje tražnja, uključujući i kroz javno-privatna partnerstva

Član 6 Konvencije stavlja pred države ugovornice pozitivnu obavezu da usvoje zakonodavne, administrativne, obrazovne, socijalne, kulturne ili druge mere kojima se obeshrabruje tražnja usluga žrtava trgovine ljudima. Pored toga, član 19 Konvencije sadrži odredbu koja ohrabruje države ugovornice da inkriminišu kao krivično delo svesno korišćenje usluga žrtve trgovine ljudima, tako što će suzbijati tražnju koja pokreće trgovinu ljudima. Ova odredba je uperena prema klijentima bilo trgovine ljudima u svrhu seksualne eksploatacije ili žrtava prisilnog rada ili usluga, ropstva ili praksi sličnih ropstvu, služenja ili vađenja organa.²¹

Treći opšti izveštaj grupe GRETA (2013) sadržao je deo u kome su analizirani faktori koji mogu pokrenuti ili omogućiti korišćenje usluga lica koja su žrtve trgovine ljudima, a razmatrane su i sektorske politike koje se mogu koristiti za obeshrabrivanje tražnje, sa posebnom pažnjom usmerenom na ulogu i učešće privatnog sektora.²² Od tada, evaluacioni izveštaji koje priprema grupa GRETA po zemljama naglašavaju niz mera koje su države ugovornice preduzele za smanjenje tražnje koja podstrekuje trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije, uključujući podizanje svesti među kompanijama o potrebi poštovanja ljudskih prava u njihovim lancima snabdevanja i njihovim pozivanjem na odgovornost, u slučaju kršenja ljudskih prava.

Daljom nadgradnjom Vodećih principa UN o načinu poslovanja i ljudskim pravima iz 2011. godine, Komitet ministara Saveta Evrope usvojio je Preporuku CM/Rec(2016)3 o ljudskim pravima i načinu poslovanja, čiji tekst nudi smernice državama članicama koje se tiču kršenja ljudskih prava od strane poslovnih subjekata, uključujući dečiji i prisilan rad.²³ Određeni broj država ugovornica je usvojio nacionalne akcione planove za sprovođenje Vodećih principa UN o načinu poslovanja i ljudskim pravima, uključujući mere koje su relevantne za rešavanje pitanja trgovine ljudima. Neke zemlje su usvojile zakone koji su ugradili prevenciju trgovine ljudima u sektorske politike javnih nabavki i unapređenje transparentnosti u lancima isporuke, što omogućava nadgledanje izvršenja kompanija na sprečavanju trgovine ljudima i radne eksploatacije.

- ✓ U Austriji, Savezno ministarstvo za rad, socijalna pitanja, zdravlje i zaštitu potrošača finansira projekat "Trgovina ljudima u lancu isporuke – uspešna borba protiv radne eksploatacije", koji sprovode Mreža socijalna odgovornost, austrijska mreža NVO i sindikati koji su aktivni na planu korporativne socijalne odgovornosti, poslovanja i ljudskih prava. Cilj projekta, koji je produžen do kraja 2020. godine jeste da se analizira kako bi postojeće oznake kvaliteta i multisektorske inicijative mogle da se koriste za

²¹ Eksplanatori izveštaj uz Konvenciju, stav 231.

²² Videti str. 45-50. Dostupno na: <https://rm.coe.int/16805aa45d>

²³ <https://edoc.coe.int/en/fundamental-freedoms/7302-human-rights-and-business-recommendation-cmrec20163-of-the-committee-of-ministers-to-member-states.html>

borbu protiv, i sprečavanje trgovine ljudima i radne eksploatacije u međunarodnim lancima isporuke. Austrijski nadležni organi su do sada definisali 14 oznaka kvaliteta i multisektorskih inicijativa kao naročito relevantne za sprečavanje radne eksploatacije i trgovine ljudima.

Savezni zakon o javnim nabavkama (BVerG 2018) i Savezni zakon o javnoj nabavci za koncesije (BVerGGKonz 2018) stupili su na snagu u avgustu 2018. Prema ovim zakonima, nadležni ugovarač ili pravno lice mora da isključi privredni subjekt iz učešća u postupku javne nabavke, ukoliko je taj privredni subjekt (ili član njegovog administrativnog, upravnog ili nadzornog tela ili lice koje ima ovlašćenja za zastupanje, odlučivanje ili kontrolu u privrednom subjektu) pravosnažno osuđen za, između ostalog, ropstvo, trgovinu ljudima ili prekograničnu trgovinu ljudima radi prostitucije. Osnov za obavezno isključivanje se takođe primenjuje na sve podizporučiocoe. U slučaju da je podizporučilac osuđen za neko od navedenih krivičnih dela, privredni subjekt mora da bude isključen iz učešća u proceduri nabavke ili odgovarajući podizporučilac mora biti odbijen (a privredni subjekt mora da imenuje drugog podizporučioca).

- ✓ U **Belgiji**, treći Nacionalni akcioni plan (za period 2015-2019) predviđa mere za podizanje svesti o trgovini ljudima u sektorima gde može doći do ekonomske eksploatacije, naročito u ugostiteljstvu i građevinskom sektoru, kao i u poljoprivredi, proizvodnoj delatnosti i ribarstvu. Prioritet je dat projektima koji se izvode zajedno sa sindikatima u cilju pronalaženja delotvornih načina prenošenja informacija radi sprečavanja trgovine ljudima. Pored toga, pokrenute su pripreme aktivnosti da se skrene pažnja bankarskom sektoru na transakcije koje bi mogle biti paravan za trgovinu ljudima. Nekadašnji Centar za jednake mogućnosti i suprotstavljanje rasizmu (danas Belgijski savezni centar za migracije, MYRIA) izradio je informacione alate za preduzeća koja rade u sektoru građevine u okviru evropskog projekta pod nazivom "Korporativna socijalna odgovornost za sprečavanje trgovine ljudima". Ovi alati uključuju brošuru sa primerima sudske prakse u oblasti trgovine ljudima u svrhu ekonomske eksploatacije i indikatore za otkrivanje takvih slučajeva i sprečavanje rizika koji mogu dovesti do trgovine ljudima i eksploatacije.
- ✓ U **Bugarskoj** je NCCTHB aktivno uključio privatni sektor (uključujući Poštansku banku i najveću telekomunikacionu kompaniju A1) u kampanje za podizanje svesti u borbi protiv trgovine ljudima u periodu 2010-2013. godine, a u partnerstvu sa Manpower Bulgaria,²⁴ promovisao je poslovnu etiku i korporativnu socijalnu odgovornost. Poštanska banka je finansijski potpomogla nacionalnu kampanju koju je inicirao NCCTHB, u partnerstvu sa Novim bugarskim univerzitetom. Manpower Bulgaria je podržala nekoliko kampanja za podizanje svesti o radnoj eksploataciji sa težištem na mlade ljude i sprovela je mali program za reintegraciju žrtava trgovine ljudima tako što ih je obučila u svojim kancelarijama, pružila im praksu i našla im posao. U septembru 2019. godine, Britanska ambasada u Sofiji je zajedno sa NCCTHB organizovala konferenciju pod nazivom "Privatno-javno partnerstvo u borbi protiv trgovine ljudima: kako vlada i biznis rešavaju trgovinu ljudima u lancima isporuke". Ona je posebno bila usmerena na tekstilni i ugostiteljski sektor i obuhvatila je predstavnike biznisa, sindikata i Privredne komore Bugarske. Na ovom događaju su predstavljeni različiti mehanizmi koji bi mogli da se uspostave, uključujući kodekse ponašanja koji sprečavaju radnu eksploataciju.

²⁴ Videti, npr.: Manpower Group's Supply Chain Business Partner Policy - Dostupno na: <https://www.manpowergroup.com/wcm/Supply+Chain+Policy.pdf> i Manpower Group's Sourcing And Supply Chain Perspective, Dostupno na: https://www.manpowergroup.com/wcm/MPG_SupplyChain_2020.pdf

- ✓ U **Bugarskoj, Holandiji i Poljskoj**, NVO La Strada Foundation je realizovala projekat pod nazivom "Uključivanje NVO & Co u rešavanje trgovine ljudima",²⁵ koji promoviše nultu toleranciju za trgovinu ljudima radi radne eksploatacije među privatnim kompanijama i njihovim lancima snabdevanja. Ovaj projekat takođe ima za cilj podizanje svesti među agencijama za zapošljavanje i jačanje njihovog odgovornog ponašanja u sprečavanju trgovine ljudima.
- ✓ U **Danskoj** je CMM izradio smernice pod nazivom "Upravljanje rizikom od skrivenog prisilnog rada – vodič za kompanije i poslodavce".²⁶ Smernice se zasnivaju na mapiranju faktora rizika i razgovorima sa poslodavcima, a razvijene su kroz dijalog sa širokim nizom zainteresovanih strana, uključujući Dansku agenciju za tržište rada i zapošljavanje, Upravom za radno okruženje, Imigracionom službom, Carinskom i poreskom upravom, nacionalnom policijom, Upravom za biznis i Ujedinjenom federacijom danskih radnika. Počev od 2014. godine, CMM je deo međuministarske radne grupe za korporativnu socijalnu odgovornost i priprema sektorske smernice za korporativnu socijalnu odgovornost u borbi protiv trgovine ljudima .
- ✓ U **Finskoj**, Evropski institut za prevenciju i kontrolu kriminala (HEUNI) objavio je aprila 2018. godine smernice za poslodavce i kompanije o upravljanju rizikom i prevenciji trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, posebno u lancima isporuke.²⁷ HEUNI je takođe otpočeo projekat na prevenciji eksploatacije radne snage i trgovine ljudima kroz korporativnu socijalnu odgovornost, koji uključuje proizvodnju vodica i materijala za obuku za kompanije koje koriste podizvođače. Pored toga, IOM Finska je objavio smernice za poslodavce i preduzeća o tome kako izbeći trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije u kontekstu sezonskih poslova, kao što je branje bobica i privremeno zapošljavanje u staklenicima.²⁸ Nacionalni akcioni plan sa sprovođenjem Vodećih principa UN o načinu poslovanja i ljudskim pravima odobren je 2014. godine. U okviru toga, Finska je organizovala obuku iz poslovanja i ljudskih prava predstavnicima biznisa i državnim službenicima, uspostavila obavezu izveštavanja o odgovornom poslovnom ponašanju i ljudskim pravima za većinu kompanija u državnom vlasništvu, ponudila smernice o socijalno odgovornim javnim nabavkama, objavila memorandume o odgovornom poslovnom ponašanju na nivou zemlje i razvila dijalog između biznisa, NVO i sindikata o načinu poslovanja, ljudskim pravima i ispitivanju boniteta.²⁹
- ✓ **Nemačka** je usvojila Nacionalni akcioni plan o načinu poslovanju i ljudskim pravima za period 2016-2020, vezano za sprovođenje Vodećih principa UN o načinu poslovanja i ljudskim pravima. Ovaj plan predviđa aktivnosti koje bi mogle da doprinesu smanjivanju trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Pored toga, Nemačka je podržala projekat OEBS-a "Prevencija trgovine ljudima u lancima isporuke kroz prakse i mere Vlade", koji je pripremio smernice za pokrajinske vlade za obaveznu primenu etičkih praksi u javnim nabavkama i unapređenje transparentnosti lanaca isporuke.³⁰ Za vreme predsedavanja Nemačke u G7 2015. godine, Savezno ministarstvo za rad i socijalna pitanja, zajedno sa Saveznim Ministarstvom za ekonomsku saradnju i razvoj uključilo je u dnevni red samita pitanje jačanja dobrih radnih odnosa širom sveta kroz održive lance isporuke. Rezultat je bio usvajanje konkretnih mera, kao što je nastanak inicijative Fond za viziju nula smrti (Vision Zero Fund) pod pokroviteljstvom ILO, čiji je cilj prevencija smrti, povreda i bolesti na radnom mestu u svetskim lancima isporuke.

25 Dostupno na: <http://lastradainternational.org/about-lsi/projects/ngos+co>

26 <http://www.centermodmenneskehandel.dk/materialer/instruktioner-til-fagpersoner/>

27 Dostupno na: https://www.heuni.fi/Kansallinen_opas_pohjoismaiden_CSR_B5_090418_WEB.pdf

28 Dostupno na: https://iom.fi/sites/default/files/leaflets/IOM_Pikaopas_Kausityö_FINAL_FI.pdf

29 Za dodatne informacije, videti: <https://tem.fi/en/enterprises-and-human-rights>

30 <https://www.osce.org/secretariat/237571>

Održivi lanci isporuke su takođe bili predmet razmatranja tokom predsedavanja Nemačke na G20, 2017. godine.

Nemačka savezna ministarstva su otpočela nekoliko inicijativa u ekonomski osetljivim sektorima radi unapređenja održivih lanaca isporuke van Nemačke, zajedno sa privatnim sektorom, NVO i relevantnim partnerima u predmetnim zemljama. Na primer, "Partnerstvo za održivi tekstil" ima 130 članova i obuhvata oko polovine nemačkog tekstilnog tržišta. Pored toga, "Okrugli sto o ljudskim pravima u turizmu" ima za cilj da podrži kompanije u turističkoj privredi, posebno tur-operatore, u naporima da jačaju odgovornost za ljudska prava koja se tiču klijenata, zaposlenih (uključujući podizvođače) i lokalnog stanovništva na turističkim destinacijama. Drugi primer je Nemačka inicijativa za održivi kakao (GISCO), koja je zajednička inicijativa Savezne vlade, nemačke industrije proizvođača konditorske industrije, nemačke maloprodaje i civilnog društva.³¹ Cilj je poboljšanje životnih uslova uzgajivača kakaoa i njihovih porodica, kao i povećanje udela održivog kakaoa u proizvodnji. Za postizanje ovih ciljeva, članovi GISCO blisko sarađuju sa vladama zemalja proizvođača kakaoa.

- ✓ U **Grčkoj**, što se tiče unapređenja lanaca isporuke bez radne eksploatacije, National Rapporteur je potpisao memorandum o saradnji sa Mrežom korporativne socijalne odgovornosti Grčke. Memorandum predviđa aktivnosti na podizanju svesti među predstavnicima biznisa, potrošačima i zaposlenima kroz sprovođenje obuke, radionica i događanja i korišćenjem alata društvenih mreža kako bi se doprlo do šireg auditorijuma. Pored toga, National Rapporteur i Javno transportno preduzeće Atine su se dogovorili da zajednički organizuju obuku za osoblje javnog saobraćaja i kampanje za podizanje svesti putnika u periodu 2017-2020. Slične aktivnosti su organizovane 2016. godine sa Cenralnom pijačnom organizacijom, koje su bile vezane za kontekst radne eksploatacije u oblasti poljoprivrede.
- ✓ U 2013. godini, **Holandija** je usvojila Nacionalni akcioni plan o poslovanju i ljudskim pravima koji se bavi negativnim uticajima u lancima isporuke kompanija i pitanjima korporativne socijalne odgovornosti. Pored toga, u 2014. godini, Holandski socijalno-ekonomski savet je savetovao Vladu da podrži izradu sektorskih sporazuma o odgovornom poslovnom ponašanju (RBC), koji omogućava kompanijama, vladinim telima, sindikatima i predstavnicima civilnog društva da zajednički rade na rešavanju rizika dečjeg ili prisilnog rada u lancima isporuke. Osnova za sektorske sporazume su Smernice OEBS-a za multinacionalne kompanije i Vodeći principi UN o načinu poslovanja i ljudskim pravima. U ovom kontekstu, holandska vlada je naručila studiju koja treba da utvrdi koji sektori poslovanja imaju povećani rizik od kršenja ljudskih ili radničkih prava u njihovim lancima isporuke. Među identifikovanim sektorima u riziku nalaze se tekstilna industrija, građevina, metalurgija, elektronska, industrija nafte i gasa, poljoprivreda i prehrambena industrija. Tekstilna industrija je zaključila sektorski sporazum o odgovornom poslovnom ponašanju u julu 2016. godine, bankarski sektor u decembru 2016. godine, a sektori proizvodnje zlata, biljnih proteina i šumarstva 2017. godine.
- ✓ U **Velikoj Britaniji** su 2013. godine, GLA i vodeći prehrambeni maloprodajni subjekti i isporučioi potpisali Protokol isporučilac/maloprodaja (poznat kao „Protokol supermarketa“), čiji je cilj da obezbedi poštovanje standarda bezbednosti i zdravlja za radnike, a svaka eksploatacija radnika je zabranjena. Vodič dobre prakse za korisnike i isporučioce radne snage sadrži pojedinosti o zakonskim uslovima i objašnjava kako isporučioi mogu da budu sigurni da koriste licenciranog isporučioca radne snage. Osim toga, GLA je pripremila prospekt o pravima radnika, na 18 jezika, u kome su navedene

obaveze poslodavaca i organizacije koje se mogu kontaktirati radi podrške. Nakon uspešnog pilot programa paketa obuke u jednom lancu supermarketu (Sainsbury's), GLAA (koja je 2016. godine nasledila GLA) otpočela je tesnu saradnju sa Univerzitetom Derbi i Inicijativom za etično trgovanje (Ethical Trading Initiative) na akreditovanoj obuci za osoblje i revizore supermarketu i glavnih isporučioaca u prehrambenoj industriji, radi podizanja svesti o prisilnom radu u lancima isporuke, kako ga identifikovati i koje mere treba preduzimati.

POD LUPOM: Prevencija trgovine ljudima u lancima isporuke

U Velikoj Britaniji, prema Glavi 54 (Transparentnost u lancima isporuke, itd.) Zakona o modernom ropstvu iz 2015. godine (MSA 2015), komercijalne organizacije koje obavljaju poslove ili deo poslova, u Vel. Britaniji, isporuku roba ili usluga i imaju godišnji promet od 36 miliona funti ili više, moraju da objave godišnju izjavu u kojoj navode korake koje su preduzele da osiguraju da nema pojava modernog ropstva u okviru njihovog poslovanja ili lanaca isporuke. Ovo bi se odnosilo na, kako se procenjuje, 12.000 privrednih subjekata u Vel. Britaniji. Godine 2019, Ministarstvo unutrašnjih poslova je pripremio smernice za "Objavljivanje godišnje izjave o modernom ropstvu".³² Vlada je takođe formirala Poslovni forum za borbu protiv ropstva kako bi ubrzala napredovanje u rešavanju pitanja modernog ropstva i, nakon nezavisne revizije Zakona o modernom ropstvu iz 2019. godine, Vlada se obavezala da će otvoriti centralnu onlajn službu kojoj privredni subjekti prijavljuju izjave o modernom ropstvu, kako bi olakšala potrošačima, NVO i investitorima da pomno prate delovanje privrednih subjekata na sprečavanju modernog ropstva u njihovim lancima isporuke.

U **Francuskoj** je 21. februara 2017. godine usvojen zakon o bonitetu matičnih kompanija i kompanija principala koje posluju sa podisporučiocima. On nameće obavezu određenim kompanijama da uvedu plan budnosti "usmeren na utvrđivanje i izbegavanje rizika od kršenja ljudskih prava i fundamentalnih sloboda, ozbiljnih fizičkih povreda ili ekološke štete ili zdravstvenih rizika koji proizilaze iz njihovih aktivnosti i aktivnosti kompanija koje su pod njihovom direktnom ili indirektnom kontrolom, kao i aktivnosti podisporučilaca ili isporučioaca nad kojima imaju odlučujući uticaj". Kompanije na koje se odnosi ova odredba su sve kompanije koje, po isteku dve uzastopne finansijske godine, zapošljavaju najmanje 5.000 zaposlenih u samoj kompaniji, a u direktnim ili indirektnim podružnicama čije je sedište u Francuskoj, najmanje 10.000 zaposlenih u samoj kompaniji i u direktnim ili indirektnim podružnicama čije se sedište nalazi u Francuskoj ili u inostranstvu. U slučaju da kompanija ne ispuni novostvorenu obavezu, podleže građanskoj odgovornosti.

Identifikovanje žrtava

Član 10 Konvencije nalaže državama ugovornicama da usvoje mere za identifikovanje žrtava trgovine ljudima za sve oblike eksploatacije. Da bi to sprovele, države ugovornice moraju da obezbede svojim nadležnim organima osobe koje su obučene za identifikovanje i pružanje pomoći žrtvama i razvijanje procedure identifikovanja koja nije predmet krivične istrage.

Sve je veći broj identifikovanih slučajeva trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije u mnogim državama ugovornicama Konvencije uključujući, na primer, u Belgiji, Finskoj, Portugaliji i Velikoj Britaniji, gde je to pretežni oblik trgovine ljudima. Pa ipak, identifikacija žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije predstavlja izuzetno veliki izazov. S jedne strane, postoji jaz koji se tiče poznavanja načina identifikovanja ovog oblika trgovine ljudima i relevantnih stručnih radnika, a nadležnim organima koji su zaduženi za identifikaciju žrtava često nedostaje osoblje, obuka ili finansiranje. S druge strane, zainteresovani pojedinci možda sebe ne doživljavaju kao žrtve ili ne vide sebe kao nekoga koga drže u situaciji izrabljivanja. Ove vrste percepcija su često pojačane odsustvom svesti o važećim standardima rada i pravima s tim u vezi, ili stereotipima i rodnim konstrukcijama ugroženosti i žrtvovanja koje obeshrabruju određene kategorije žrtava da istupe, ili je pak njih teže identifikovati.

Pored toga, žrtve trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije možda nemaju poverenja u nadležne organe zato što se nalaze u situaciji koja nije regularna, bilo da se ona odnosi na njihov useljenički status ili na uslove njihovog zaposlenja. Kada su žrtve članovi ugroženih migrantskih zajednica, potrebno je da dođe do promene u odnosima poverenja u nadležne organe, što naročito važi za inspektore rada, a potrebno je i postaviti zaštitni zid između nadležnih organa i aktera koji dobijaju izveštaje od, i pružaju pomoć žrtvama i nadležnih imigracionih vlasti.

Indikatori za utvrđivanje žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije su razvijeni i periodično se ažuriraju u mnogim državama ugovornicama, uz podršku međunarodnih organizacija i uključivanje aktera civilnog društva. Uz nekoliko izuzetaka, države ugovornice Konvencije su uspostavile Nacionalni mehanizam upućivanja (NRM) za identifikovanje žrtava trgovine ljudima i njihovog upućivanja radi pružanja podrške i zaštite. NRM definiše uloge i odgovornosti zainteresovanih strana koje mogu vršiti identifikovanje žrtava, a koje pored predstavnika policije, obično uključuju inspektore rada, službenike za migracije, pružaoce zdravstvenih usluga, nadležne organe lokalnih vlasti i NVO.

- ✓ U **Austriji**, Specijalna radna grupa za trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije je pripremila listu indikatora za identifikovanje žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Ova lista je prvenstveno namenjena kao alat nadležnim organima koji prvi dolaze u kontakt sa potencijalnim žrtvama, naročito finansijskoj policiji, inspektorima rada i carinskim službenicima. Ona je dopunjena informacijama o tome kako treba ono što je uočeno saopštavati policiji na lak i brz načinu, kao i informacijama o organizacijama koje pružaju usluge zaštite žrtvama.
- ✓ U **Belgiji**, pravni okvir za otkrivanje, identifikovanje i upućivanje radi pružanja pomoći žrtvama trgovine ljudima je naveden u Uputstvu od 26. septembra 2008. godine o sprovođenju multidisciplinarnе saradnje koja se tiče žrtava trgovine ljudima i/ili određenih oblika trgovine ljudima sa otežavajućim okolnostima. Revidovana verzija uputstva je usvojena od strane Saveznog ministarstva pravde u decembru 2016. godine, a objavljena je 30. marta 2017. U njemu je objašnjena uloga i odgovornosti svake zainteresovane strane i objašnjena je procedura identifikovanja, informacije koje treba pružiti žrtvama, pomoć koju pružaju specijalizovani centri i omogućavanje perioda za oporavak i razmišljanje i dozvolu boravka. Revidovano uputstvo sadrži pododeljke koji se odnose na identifikovanje mogućih žrtava trgovine ljudima u svrhu

služenja u diplomatskim domaćinstvima, kao i decu žrtve trgovine ljudima. Kada službe policije ili inspektorata za rad otkriju osobu za koju se smatra da je žrtva trgovine ljudima, oni o tome moraju obavestiti javnog tužioca, kontaktirati jedan od tri specijalizovana prihvatna centra, a u slučaju da se radi o stranim državljanima, mora se obavestiti i Ministarstvo spoljnih poslova. Oni takođe moraju obavestiti osobu, za koju se pretpostavlja da je žrtva, o odgovarajućoj proceduri i raspoloživoj pomoći i zaštiti. Ove informacije se nalaze u brošuri koja je dostupna na 28 jezika.³³ Otkrivanje osobe za koju se pretpostavlja da je žrtva prati zvanična identifikacija, koju obavlja nadležni javni tužilac. Tužioci donose odluke o identifikaciji u konsultaciji sa osobljem specijalizovanih centara u koje je pretpostavljena žrtva upućuje radi pružanja pomoći, kao i policijom i službama inspektorata za rad.

- ✓ U **Bugarskoj** postoje ozvaničeni indikatori za identifikovanje trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, koji su navedeni u prilogu 1 uz NRM. Svih 26 strana koje učestvuju u NRM mogu nezvanično da identifikuje žrtve trgovine ljudima, ali zvaničnu identifikaciju obavljaju samo policija i tužilaštvo. Iako nisu deo NRM, dva glavna sindikata su poslednjih godina aktivna po pitanju borbe protiv trgovine ljudima i mogu upućivati žrtve radne eksploatacije na NRM.
- ✓ U **Letoniji** postoje Smernice za identifikovanje trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije za inspektore rada, pograničnu stražu, službenike policije i NVO. Aprila 2019. godine, Odbor za borbu protiv organizovanog kriminala državne policije, zajedno sa Državnim inspektoratom za rad i Državnom pograničnom stražom sprovedli su aktivnosti koje se tiču trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije u okviru Dana zajedničke akcije (JAD) koju je organizovao Europol EMPACT THB. Rezultat JAD je bio da je identifikovane 16 potencijalnih žrtava trgovine ljudima koje su upućene pružaocu socijalne pomoći, a bio im je omogućen i period za razmišljanje. U periodu od decembra 2019 - januara 2020. Odbor za borbu protiv organizovanog kriminala je dobio informacije o potencijalnim žrtvama u sektorima poljoprivrede i građevine i identifikovao je devet potencijalnih žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije.
- ✓ Na **Malti**, NRM je primenjen u takozvanom "Slučaju fabrike odeće za rekreaciju", koji se ticao devet radnika iz Vijetnama i jednog Kineza. Na osnovu lažnih navoda, radnicima su izdate vize i radne dozvole koje su im omogućile da doputuju na Maltu. Živeli su u prenatrpanim, lošim uslovima i zaključavani noću, a pasoši su im oduzeti i rečeno im je da će biti vraćeni u zemlje iz kojih su došli, ukoliko se budu žalili. Ovaj slučaj je otkrila jedna NVO, nakon čega je policija ovim licima našla prevodioce i zvanično ih identifikovala kao žrtve trgovine ljudima. Pored toga, u 2016. godini, otkriven je slučaj trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije koji je obuhvatio 31 žrtvu sa Filipina koje su unajmljene za usluge čišćenja u nacionalnim bolnicama, nakon što je njihov poslodavac pobedio na javnom tenderu za pružanje ovih usluga. Nepoštovanjem njihovih ugovora, žrtve su bile prisiljavane da čiste i druge objekte, kao što su fabrike, poslovne zgrade i privatna domaćinstva. Eksploatacija je otkrivena nakon inspekcije mesta rada od strane DIER, tokom koje su inspektori razgovarali sa žrtvama. Inspektori su prijavili slučaj policiji, a svih 31 žrtava je dobilo pomoć advokata i saradivalo je sa policijom.
- ✓ U **Velikoj Britaniji**, pravni okvir za identifikovanje žrtava trgovine ljudima obezbeđuje NRM. Upućivanje mogu vršiti organizacijama koje prve izlaze na teren, a koje obuhvataju nadležne državne organe – kao što su policija i GLAA – kao i NVO. Od početka rada NRM u 2009. godini, statistički podaci pokazuju trend rasta broja upućenih žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije (u 2018 i 2019. godini,

³³ Dostupno na: <http://www.myria.be/fr/publications/victimes-de-la-traite-des-etres-humains-brochure-en-28-langues>

preko 55% upućivanja ticalo se slučajeva radne eksploatacije). U 2019. godini, Vlada je u Ministarstvu unutrašnjih poslova formirala Jedinstveni nadležni organ (SCA), zadužen za donošenje odluka na bazi nepobitnih osnova za identifikovanje trgovine ljudima, koji je odvojen od imigracionog sistema. Vlada je takođe uvela nezavisne ekspertske panele za reviziju svih negativnih odluka na bazi nepobitnih osnova i na taj način značajno je povećala nadzor nad takvim slučajevima.

Kada se ispostavi da postoje nepobitne osnove za verovanje da je neko lice žrtva trgovine ljudima, član 13 Konvencije nalaže obavezu državama ugovornicama da u svom nacionalnom zakonodavstvu obezbede period za oporavak i razmišljanje u trajanju od najmanje 30 dana. Period oporavka i razmišljanja ne sme biti uslovljen saradnjom sa organima nadležnim za istragu ili krivično gonjenje. Tokom ovog perioda, koji predstavlja važnu garanciju za žrtve i potencijalne žrtve i služi u nekoliko svrha, uključujući i mogućnost da se oporave i pobegnu od uticaja krijumčara i donesu odluku o saradnji sa nadležnim organima, nadležni organi moraju da omoguće licu o kome je reč da ostane na teritoriji zemlje, a nalozi za proterivanje se stavljaju van snage.

- ✓ U **Luksemburgu**, prema članu 93, stav 1, izmenjenog Zakona o slobodnom kretanju lica i imigraciji, licima za koje se pretpostavlja da su žrtve trgovine ljudima je omogućen period za razmišljanje od 90 dana, kako bi pobeegli od uticaja krijumčara, oporavili se i doneli informisanu odluku o tome da li da podnesu krivičnu prijavu ili daju izjave koje se tiču pojedinaca ili mreže koja se nalazi u pozadini trgovine ljudima. Tokom ovog perioda nije moguće sprovesti mere proterivanja iz zemlje i takvim licima je u ovom periodu garantovan pristup merama bezbednosti, zaštite i pomoći.
- ✓ U **Holandiji**, lice koje ne boravi zakonito u zemlji, a pokazuje i "najmanju naznaku" mogućnosti da je žrtva trgovine ljudima ima pravo na tromesečni period za oporavak i razmišljanje, bez obzira da li je lice o kome je reč dalo zvaničnu izjavu ili ne. Iako se SZW ne pominje među agencijama koje su nadležne za davanje perioda za oporavak i razmišljanje prema Zakonu o strancima, inspektori SZW u praksi donose takve odluke i prenose ih policiji ili u KMar, koji ozvaničavaju takvu odluku.
- ✓ U **Norveškoj**, imigracioni propisi nude šestomesečni period za razmišljanje žrtvama trgovine ljudima koji omogućava žrtvi dozvolu boravka, siguran smeštaj, pravnu pomoć, zdravstveno zbrinjavanje i informacije o potpomognutom dobrovoljnom povratku. Dozvola se daje državljanima iz trećih zemalja kao i građanima EU/EEA. Imigraciona direkcija odlučuje da li se period za razmišljanje odobrava na osnovu činjenica navedenih u prijavi koju je žrtva dostavila policiji. Kada ima razloga da se veruje da je lice žrtva trgovine ljudima i kada je ono voljno da primi pomoć i zaštitu, odobrava se period za razmišljanje. Na negativne odluke moguće je podnošenje žalbe Odboru za žalbe imigracionog odeljenja.

Pomoć žrtvama trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije

U članu 12, stav 1 i stav 2 Konvencije, navodi se da mere pomoći koje države ugovornice moraju pružiti licima za koje postoji "razumni osnov za verovanje" da su žrtve trgovine ljudima, tj. pre završetka procesa za utvrđivanje da li se radi o žrtvi. Ove mere se takođe primenjuju na strane žrtve u neregularnoj situaciji tokom trajanja perioda oporavka i razmišljanja koji iznosi najmanje 30 dana kako je predviđeno u članu 13 Konvencije, pre nego što se odobri dozvola boravka. Članom 12 Konvencije predviđena je lista minimalnih mera pomoći koje se moraju garantovati zakonom i uključuju najmanje standard života koji omogućava obezbeđivanje žrtvama osnovnih uslova za život (uključujući odgovarajući i bezbedan smeštaj, psihološku i materijalnu pomoć), pristup hitnom medicinskom lečenju, usluge pismenog i usmenog prevođenja, savetovanje i informacije, pomoć za zastupanje prava žrtava tokom krivičnog postupka protiv počinitelaca i pristup obrazovanju za decu. Države ugovornice mogu da odobre i dodatne mere pomoći.

U većini država ugovornica, većina usluga pomoći, uključujući skloništa, prilagođena su potrebama ženskih žrtava, naročito onih koje su podvrgnute seksualnoj eksploataciji. Međutim, nisu samo žene i devojke predmet trgovine i u druge svrhe, osim u svrhu seksualne eksploatacije, već je širom država ugovornica u porastu i broj muških žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, koja uzima sve više maha. U slučajevima radne eksploatacije, moguće je istovremeno otkrivanje velikog broja žrtava, na primer, kao rezultat racije ili dana za postupanje. Pa ipak, i dalje postoji primetan nedostatak smeštaja u skloništimu i projekata za pomoć muškarcima koji su žrtve trgovine ljudima. Dostupnost informacija o njihovim pravima, na jezicima koje žrtve mogu da razumeju i stručna prevodilačka i specijalizovana pravna pomoć su od suštinske važnosti za izgradnju poverenja kod žrtava, uz pružanje pomoći da razumeju svoju situaciju čime se uvećavaju šanse za uspešnu istragu i krivično gonjenje.

- ✓ U **Austriji**, NVO MEN VIA, koja je osnovana 2013. godine uz finansijsku pomoć Ministarstva za rad, socijalna pitanja i zaštitu potrošača, pruža pomoć i podršku odraslim muškarcima koje su žrtve trgovine ljudima. U 2015. godini formirano je sklonište za muškarce koji su žrtve trgovine ljudima, ali je njegovo finansiranje obustavljeno 2017. godine. Sredinom 2018. godine, zahvaljujući finansiranju od strane Ministarstva unutrašnjih poslova, MEN VIA je ponovo otvorilo specijalizovano sklonište za muškarce koji su žrtve trgovine ljudima, čiji je kapacitet 12 osoba.
- ✓ U **Belgiji** postoje tri specijalizovana prihvatna centra za odrasle žrtve trgovine ljudima, bez obzira na rod ili vrstu eksploatacije, kojima upravljaju NVO Pag-Asa, Payoke, odnosno Sürya. U 2015. godini, sklonište koje vodi NVO Sürya je obezbedilo smeštaj za 27 žrtava trgovine ljudima u svrhu ekonomske eksploatacije, sedam žrtava seksualne eksploatacije i jednu žrtvu eksploatacije radi prisilnog prosjačenja. Pored smeštaja, specijalizovani centri obezbeđuju pravnu pomoć i psihološku podršku, medicinsku pomoć i praćenje u periodu koji može trajati nekoliko godina. Oni takođe pružaju i pomoć žrtvama van skloništa. Specijalizovani centri mogu tražiti od Kancelarije za strance da izdaju boravišne dozvole za žrtve.
- ✓ U **Italiji**, pomoć žrtvama trgovine ljudima pružaju NVO koje se biraju putem tendera koji raspisuje Odeljenje za jednake mogućnosti (DEO) Predsedništva saveta ministara. U 2018. godini, finansiranje koje je raspoređeno preko DEO za projekte za pomoć ovim žrtvama je iznosilo 24 miliona evra , što je značajno povećanje u poređenju sa 2016. (14,5 miliona evra) i 2015. (8 miliona evra). Regionalne i lokalne vlade pružaju dodatno finansiranje za projekte za borbu protiv trgovine ljudima. U periodu između 2019 i 2020. godine bilo je 21 aktivnih projekata širom teritorije zemlje. Neki od ovih projekata, uključujući projekat Fari 3 koji je vodila Cooperativa Proxima na Siciliji, imao je za cilj pružanje pomoći žrtvama trgovine ljudima, uključujući smeštaj u namenskim

skloništima bez obzira na rod i vrstu eksploatacije.³⁴ Zbog vanredne situacije koju je izazvao COVID-19, DEO je odlučio da odloži izdavanje novih poziva za dostavljanje ponuda i produžio je trajanje svih projekata, pomerajući rok do 31. decembra 2020. godine i obezbeđujući dodatna sredstva u iznosu od 11 miliona evra.

- ✓ U **Letoniji**, 15 državljanina Tadžikistana i dva državljanina Uzbekistana su identifikovani kao žrtve trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije u aprilu 2019. Oni su radili, a nisu dobijali platu (osim jako malog iznosa novca koji im je neredovno isplaćivan), nakon potpisivanja ugovora o radu koji je sačinjen u Letoniji. Tri žrtve su odabrale mogućnost dobrovoljnog povratka koju im je omogućila IOM, a ostalih 14 žrtava je dobilo usluge socijalne rehabilitacije koje finansira država i dobili su socijalnog radnika da im pomogne da pronađu nove mogućnosti zapošljavanja. Devet žrtava je u tome uspele i obezbedilo nove radne ugovore i privremene dozvole boravka na osnovu zaposlenja, nastavljajući da primaju usluge rehabilitacije. Ostalih pet žrtava koje nisu pronašle posao, iskoristile su program dobrovoljnog povratka kući. Pošto je poslodavac ignorisao nalog koji mu je izdao Državni inspektorat za rad da obračuna i isplati plate radnicima, advokat pružaoca obaveznog socijalnog osiguranja je, u ime žrtava, pripremio i u novembru 2019. godine podneo 10 prijava sa zahtevom za nadoknadu plata i pretrpljenih gubitaka.
- ✓ U **Luksemburgu** je 2017. godine, Ministarstvo jednakih mogućnosti zvanično kontaktiralo službu InfoMann da zbrine dve muške žrtve trgovine ljudima. InfoMann vodi dva stana koja su rezervisana za muške žrtve trgovine ljudima. Druge mere pomoći, uključujući psihosocijalnu podršku, obezbeđuju službe pomoći.
- ✓ Na **Malti**, nadležni organi su 2018. godine odustali od naplate taksi koje se odnose na zahteve za prvu prijavu za izdavanje boravišnih dozvola i radnih dozvola za žrtve trgovine ljudima i poboljšali su saradnju između različitih tela, radi ubrzanja procesa izdavanja takvih dozvola.
- ✓ U **Holandiji** je razvijena strategija za velike grupe žrtava, često radne eksploatacije, od strane ministarstava bezbednosti i pravde, zdravlja, socijalnog staranja i sporta i socijalnih pitanja i zapošljavanja, zajedno sa NVO CoMensha, prema kojoj se ova NVO unapred poziva pre svake veće akcije, kada se očekuje takva potreba. Holandski nadležni organi obezbedili su sredstva da CoMensha organizuje privremena skloništa za žrtve radne eksploatacije, na period koji ne može biti kraći od trajanja istrage. Žrtve trgovine ljudima imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć od prvog kontakta sa nadležnim organima do kraja postupka.

- ✓ U **Norveškoj** postoji čitav niz aktivnosti za izgradnju kapaciteta koje se nude žrtvama trgovine ljudima, uključujući obrazovanje, stručnu obuku i pristup tržištu rada za žrtve koje imaju legalan boravak u zemlji, u cilju lakšeg oporavka i izbegavanja nove trgovine ljudima. U 2015. godini norveški parlament je ustanovio nov program davanja bespovratnih finansijskih sredstava u iznosu od 7 miliona NOK (oko 763.000 evra) za mere na prevenciji trgovine ljudima i podrške žrtvama, koju sprovodi Ministarstvo pravde i javne bezbednosti. Norveški Crveni krst sprovodi projekat "Pravo da budu viđene", čiji je cilj izgradnja, razvoj i sprovođenje aktivnosti koje pomažu i osnažuju žrtve trgovine ljudima. Korisnici ovog projekta su uglavnom žrtve trgovine ljudima u svrhu eksploatacije koje ne obuhvata seksualnu eksploataciju i to su obično osobe koje su izrabljivane kao *au pairs*, posluga u domaćinstvima, vozači ili lica prisiljavana da vrše krivična dela. Korisnici dobijaju savetodavne usluge i podršku da kontaktiraju advokate, policiju i druge relevantne aktere. Deo ovog projekta je i hotelski lanac Crvenog krsta i Choice Hotel koji je otpočeo program preko koga žrtve trgovine ljudima mogu da pristupe tromesečnoj radnoj praksi u jednom od hotela koji pripadaju ovom lancu. U 2015. godini osam žrtava trgovine ljudima je uzelo učešće u ovom programu; četvoro je dobilo ponudu za stalni ugovor u hotelima, nakon završetka tromesečnog perioda radne prakse.
- ✓ U **Portugaliji** je otvoreno sklonište za muškarce žrtve trgovine ljudima nakon prve posete radi evaluacije koju je sprovela grupa GRETA, a sklonište vodi VO Saúde em Português. Kapacitet skloništa je osam mesta (plus dodatno mesto u slučaju nužde). Od svog otvaranja 2013. godine pa do posete delegacije GRETA u aprilu 2016. godine u skloništu je bila smeštena 31 muška osoba. Sklonište ima stalno prisutno osoblje koje čine socijalni radnici i advokati. Žrtvama se pružaju kursevi jezika, stručna obuka i pomoć u pronalaženju poslova.
- ✓ U **Španiji**, Ministarstvo zapošljavanja i socijalnog staranja počev od 2014. godine obezbeđuje finansiranje za NVO Fondacija Cruz Blanca za sklonište u mestu Huesca (Aragon), sa četiri mesta za muškarce u situacijama ugroženosti ili u riziku od socijalnog izopštavanja. Ovo sklonište takođe prima žrtve trgovine ljudima. Broj lica koja se šalju je veliki i sklonište je obično puno. Većina žrtava su izrabljivane u poljoprivredi, često na udaljenim, izolovanim farmama, ali bilo je i muških žrtava seksualne eksploatacija. Pored toga, Fondacija Cruz Blanca u Madridu pruža pravnu, psihološku, socijalnu, pomoć u pronalaženju posla muškim žrtvama.

Naknada štete i drugi pravni lekovi

Članom 15(3) Konvencije ustanovljeno je pravo žrtava na naknadu štete. Iako je krijumčar onaj koji je dužan da isplatu naknadu žrtvi, u praksi je retka puna naknada štete, bilo da je razlog taj što krijumčar nije pronađen, nestao je ili je sam proglasio bankrot. U članu 15(4) Konvencije se stoga nalaže državama ugovornicama da preduzmu korake za garantovanje naknade štete žrtvama, na primer, kroz osnivanje fonda za naknade štete ili uvođenjem mera ili programa za socijalnu pomoć i socijalnu integraciju žrtava, koji bi se mogli finansirati sredstvima koja potiču od kriminala. Naknada štete je važna ne samo zbog toga što omogućava nadoknadu eventualnog gubitka zarade – neisplaćivanje zarada ili takva pretnja su u stvari najčešće sredstvo prinude koje se koristi za pribavljanje radne snage ili usluga – ali i zbog toga što obezbeđuje kritičnu podršku ka oporavku.

Neke države ugovornice su preduzele zakonodavne i druge korake, uključujući zamrzavanje i konfiskaciju imovine stečene kriminalom, da ojačaju pristup naknadi štete žrtvama trgovine ljudima. Iako nema dovoljno podataka o nadoknadama štete koje su isplaćene žrtvama trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, nekoliko zemalja je pružilo važne primere.

- ✓ U **Austriji** je izmenom Zakona o žrtvama kriminala 2013. godine uvedena mogućnost odobravanja naknade štete žrtvama trgovine ljudima čiji je boravak u Austriji bio neregularan u vreme izvršenja krivičnog dela. Pored toga, u tužilaštvima u Beču, Gracu, Lincu i Innsbuku i u Centralnom javnom tužilaštvu za borbu protiv privrednog kriminala i korupcije ustanovljena su specijalna odeljenja za imovinsko-pravne mere; ova odeljenja se bave vlasničkim naložima koji treba da obezbede oduzimanje imovine i da žrtve trgovine ljudima konačno budu u stanju da dobiju naknadu štete od počililaca. Svako, bez obzira na boravišni status, može da traži isplatu neisplaćenih plata preko Radnog i socijalnog suda. U prvostepenom postupku nema potrebe za angažovanjem advokata, iako strane u postupku mogu zastupati kvalifikovana lica u smislu Glave 40, stava 1 iz Zakona o radnim i socijalnim sudovima. Osim advokata, kvalifikovanim licima se smatraju i zaposleni odgovarajućeg zakonodavnog lobija (odbora) ili dobrovoljnog udruženja koje ima licencu za pregovaranje kolektivnih ugovora, kao što je ÖGB. Žrtve trgovine ljudima kojima podršku pruža LEFÖ-IBF dobijaju psihosocijalnu pomoć za potraživanje neisplaćenih nadnica preko radnog i socijalnog suda.
- ✓ U **Belarusiji**, NVO Gender Perspectives/Program La Strada pruža pomoć radnim migrantima koji se suočavaju sa neisplaćenim celokupnim ili delimičnim nadnicama. Advokati ove organizacije pomažu radnim migrantima da pripreme žalbe inspektoratima za rad i policijskim agencijama u Poljskoj i u Ruskoj Federaciji. U periodu od 2017-2019. godine, oko 200 radnih migranata suočenih sa ovim nepravilnostima prijavili su se ovoj organizaciji, od kojih 179 radi regulisanja svojih prava uz dogovor i podršku ove organizacije. Rezultat ovakvog rada je bio pokretanje krivičnog postupka za trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije u Poljskoj.
- ✓ U **Belgiji** postoje mehanizmi koji omogućavaju radnicima isplatu neisplaćenih nadnica od njihovih poslodavaca u slučajevima ekonomske eksploatacije. Poslodavac koji da posao državljanima trećih zemalja koji nemaju regulisan boravak u Belgiji po osnovu radnog ugovora, u obavezi je da im isplaćuje plate koje su jednake onima koje bi morao da plati zakonski zaposlenim ljudima. Ukoliko adresa i podaci o banci/pošti radnika nisu poznati, poslodavcu može biti naloženo da uplati preostali iznos u vidu depozita u Fond depozita i pošiljki, koji će zatim biti isplaćen radniku. U jednom izveštaju koji je pripremila MYRIA pomije se slučaj radne eksploatacije u hotelskoj i ugostiteljskoj industriji, u kome je Krivični sud u Namuru žrtvi dodelio iznos od 5.000

evra na ime nematerijalne štete i 37.763,73 evra za materijalnu štetu.³⁵ U 2017. godini Krivični sud u Liježu doneo je presudu u predmetu za radnu eksploataciju u građevinskom sektoru, gde je žrtva dobijala nenormalno niske nadnice, zavisila od pomoći sa strane za hranu i nije dobijala medicinsku negu u slučaju povrede na radu. Sud je doneo odluku da konfiskuje zgradu i naredio je konfiskaciju imovine optuženog u iznosu koji odgovara oko 24.000 evra. Optuženi je osuđen da isplati 10.120 evra na ime materijalne štete i 1.250 evra za nematerijalnu štetu.³⁶ U maju 2019. godine, Vrhovni apelacioni sud je doneo konačnu presudu u tzv "slučaju pelet". Tri bugarske žrtve su tokom suđenja pokrenule građansku parnicu. Oni su prethodno dobili status žrtve i, nakon povratka u svoju zemlju porekla, advokat je nastavio da brani njihove interese. Sud je dodelio dvema žrtvama 4.000 evra za materijalnu štetu i 750 evra na ime nematerijalne štete. Treća žrtva je dobila materijalnu naknadu štete u vrednosti od 2.199 evra i nematerijalnu naknadu štete u vrednosti od 500 evra.³⁷ Pored toga, u predmetu o kome je odlučivao Krivični sud Valun Brabanta 2. oktobra 2018. godine, a koji se ticao žene iz Konga koja je bila žrtva trgovine ljudima kao posluga u domaćinstvu, optuženi je osuđen da žrtvi isplati 1.500 evra na ime nematerijalne štete i 62.625 evra za materijalnu štetu.³⁸

- ✓ **Nemačka** je donela izmene zakona koje olakšavaju konfiskacije i korišćenje konfiskovanih predmeta za isplatu naknade štete žrtvama zločina, uključujući i žrtve trgovine ljudima. Nemačka reforma zakona o krivičnom gonjenju koja se tiče oduzimanja imovine stupila je na snagu 1. jula 2017. Ona predviđa da država konfiskuje dobit od krivičnih dela, koja nanose ličnu štetu i žrtve mogu dobiti naknadu štete iz imovine koja je oduzeta od počinioca kroz pojednostavljenu proceduru, pri čemu oni više ne moraju da podnose zahtev za potraživanje od počinioca, već samo da registruju svoja potraživanja. Kada se radi o više žrtava, svaka od njih dobija istu naknadu štete, pri čemu se prethodan postupak zasniva na principu prvenstva prijavljivanja („ko pre prijavi, pre i dobija“). Zakon takođe predviđa da žrtve budu obavestene o mogućnostima koje se tiču naknade štete. Nadležni organi se pozivaju na godišnju nacionalnu statistiku o obezbeđivanju sredstava prema kojoj je u 2017. godini, oduzeto imovine u vrednosti od 417.090 evra u okviru 20 sudskih postupaka koji su se ticali trgovine ljudima.
- ✓ U **Irskoj** NVO, kao što je Irski centar za prava migranata (MRCI), pružaju podršku žrtvama u pristupanju radnim sudovima za sredstva koja im se duguju prema propisima o zapošljavanju, što je odvojeno od dobijanja naknade štete zbog krivičnog dela trgovine ljudima. Prema informacijama dobijenim od irskih nadležnih organa, u novembru 2014. godine, tri filipinske državljanke koje su radile kao kućne pomoćnice su dobile svaka po 80.000 evra od Suda za žalbe u vezi zaposlenja po osnovu prijavljivanja nepravičnog otpuštanja od strane ambasadora Ujedinjenih Arapskih Emirata u Irskoj i njegove žene.³⁹

³⁵ Namur Criminal Court, Namur division, 22 November 2017 (žalba). Videti: MYRIA, 2018 Annual Report Trafficking and Smuggling of Human Beings, Minors at major risk, p. 142. Dostupno na: <https://www.myria.be/files/RATEH-EN-2018-DEF.pdf>

³⁶ Liège Criminal Court, Liège division, 2 October 2017, 18th ch. (žalba).

³⁷ Antwerp Criminal Court, Turnhout division, 18 January 2017, ch. TC1; Antwerp Court of Appeal, 24 January 2019, ch. C6. See MYRIA, 2019 Annual report trafficking and smuggling of human beings, Empowering Victims, pp. 77-80, 125-126. Dostupno na: <https://www.myria.be/files/2019-Annual-report-Trafficking-of-human-beings.pdf>

³⁸ Walloon Brabant Criminal Court, 2 October 2018, 6th ch. (žalba).

³⁹ *Calderon & Ors v. Nasser Rashed Lootah and Metad Alghubaisi*, UD1219/2013, UD1220/2013, UD1221/2013, Employment Appeals Tribunal. Žene su tvrdile da su radile po 15 sati dnevno, sedam dana u nedelji za 170 € mesečno (cca 2 €/sat) i da su neprekidno bile na dužnosti, da su im pasoši oduzeti i da nikada nisu imale slobodan dan.

- ✓ U **Letoniji** je 2018. godine naknada štete dodeljena dvema žrtvama trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, od kojih su obe punoletni državljani Letonije, korišćenjem mešavine državne i naknade štete dobijene od počinioca. Iznos koji je dodelila Država je bio 1.330 evra za svaku žrtvu, dok je iznos naknade od počinioca iznosio 500 evra za jednu od žrtava i 1.000 evra za drugu.
- ✓ U **Luksemburgu**, ukoliko poslodavac zaposli državljanina iz treće zemlje koji se bespravno nalazi na teritoriji zemlje, Inspektorat za rudnike i rad (ITM) se postara da poslodavac isplati naknadu štete koja se duguje za period zaposlenja za koji se pretpostavlja da je trajao najmanje tri meseca, ukoliko poslodavac ili zaposleni ne dokažu drugačije. Pored toga, ITM obezbeđuje da, pre izvršenja svake odluke o povratku, zaposleni budu obavješteni o svojim pravima u vezi sa naknadom štete, uključujući mogućnost besplatne pravne pomoći. Poslodavac je u obavezi da pokrije sve troškove slanja neisplaćenih plata do zemlje u koju se zaposleni vraća, kao i svih neuplaćenih doprinosa za socijalno osiguranje i poreza, uključujući, gde je primenljivo, administrativne kazne, zajedno sa troškovima postupka i troškovima advokata. Konačno, poslodavac ima obavezu da plati troškove povratka radnika, u slučaju da je postupak vraćanja otpočeo.
- ✓ U **Holandiji**, žrtva trgovine ljudima može da zahteva naknadu štete u okviru krivičnog postupka ili da pokrene građansku parnicu i traži obeštećenje od počinioca za pretrpljenu štetu. Država plaća naknadu štete žrtvi, ukoliko počinitelj to ne učini u određenom roku. Žrtve krivičnih dela koja uključuju teško nasilje i koje su pretrpele teške psihičke ili fizičke povrede i koje ne dobiju naknadu štete na neki drugi način, mogu dobiti naknadu štete od Fonda za nadoknadu štete žrtvama nasilnih krivičnih dela. Tokom 2016. godine, podneto je 120 zahteva žrtava trgovine ljudima, od čega je 107 pozitivno rešeno. Maksimalna naknada štete koja se može isplatiti iz fonda iznosi 35.000 evra . Pored toga, Inspektorat SZW za rad može novčano kazniti one koji prekrše Zakon o minimalnoj zaradi. Ukoliko poslodavac ne ponudi naknadu štete, Inspektorat SZW može nametnuti plaćanje novčane kazne do 40.000 evra po zaposlenom.

Odgovor krivičnog pravnog sistema

Član 23 nalaže državama ugovornicama da prilagode svoje delovanje ozbiljnosti kaznenih dela i donesu krivične sankcije koje su "delotvorne, proporcionalne i odvrtaćuće". Pored toga, stav 3 iz člana 23 nameće opštu obavezu državama ugovornicama da usvoje odgovarajuće pravne instrumente koji im omogućavaju da konfiskuju ili na drugi način liše počinioca sredstava i prihoda ostvarenog od krivičnih dela trgovine ljudima. Pošto se trgovina ljudima skoro uvek zasniva na finansijskoj dobiti, mere koje lišavaju počinioca imovine povezane sa, ili koja je rezultat počinjenog krivičnog dela delotvorno su oružje protiv kriminala. Oduzimanje imovine stečene bavljenjem kriminalom je od suštinske važnosti za pojačavanje efekta kazne, kao i za obezbeđivanje isplate naknade štete žrtvi.

U većini država ugovornica Konvencije, statističke informacije o istragama, krivičnim gonjenjima i osuđujućim presudama u predmetima za trgovinu ljudima nije razvrstana po oblicima eksploatacije. Pa ipak, jasno je da je broj osuđujućih presuda za trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije i dalje mali u većini država ugovornica, a postoje i poteškoće koje se tiču prikupljanja dokaza i krivičnog gonjenja takvih slučajeva.

- ✓ **Belgija** je jedna od nekoliko zemalja u kojima se statistički podaci razvrstavaju i prema njima, u periodu 2012-2015. godine vođeno je 548 istraga o trgovini ljudima u svrhu

ekonomske eksploatacije (tj. 40% od svih istraga pokrenutih za krivična dela trgovine ljudima). U periodu od 2018 do početka 2019. godine, MYRIA izveštava da su pravosudni organi doneli 18 presuda (uključujući devet presuda u žalbenom postupku) u predmetima trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije u različitim sektorima privrede (građevina, hoteli i ugostiteljstvo, prodavnice koje rade noću, perionice automobila, pekare, mesare, čišćenje, rad u domaćinstvu). Belgija ima tužioce koji su specijalizovani za istrage i krivično gonjenje slučajeva trgovine ljudima u svrhu ekonomske eksploatacije, što ima veliku ulogu u rešavanju ovog oblika trgovine ljudima. Nakon uključivanja Jedinice za obaveštajnu obradu finansijskih informacija (CTIF) u međuresornu jedinicu, pojačane su finansijske istrage koje su pojasnile finansijsku dimenziju mreža za trgovinu ljudima. Belgija učestvuje u nekoliko Zajedničkih istražnih timova (JIT) koji se bave trgovinom ljudima u svrhu radne eksploatacije.

- ✓ U periodu od 2015-2018, nadležni organi **Kipra** su izvestili o otvaranju 15 postupaka za trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije i/ili drugih povezanih krivičnih dela, u kojima su kao žrtve identifikovane 28 osobe, uz dva predmeta za trgovinu ljudima u svrhu i seksualne i radne eksploatacije, u kojima su identifikovane tri žrtve. U periodu od 2015-2018. godine, jedna od devet pravosnažnih osuđujućih presuda prema Zakonu 60(I)2014 o sprečavanju i borbi protiv trgovine i eksploatacije lica i zaštiti žrtava, ticala se trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Petoro okrivljenih je dobilo kazne koje se kreću od 12 meseci do pet godina zatvora.
- ✓ U **Italiji** je u decembru 2019. godine, Sud Katanije osudio troje lica koja su bila optužena za krivično delo trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, na osnovu člana 601 KZ. Ova lica (jedan muškarac i dve žene) su osuđeni na 20 godina, 17 godina i 8 meseci, odnosno 10 godina zatvora. Žrtve, i muškarci i žene, su vrbovani u Rumuniji i prisiljavani su da rade u staklenicima u provinciji Raguza, na Siciliji.
- ✓ U **Republici Moldaviji** je februara 2018. godine jedan muškarac osuđen za organizovanje kriminalne grupe u svrhu eksploatacije ljudi u građevinarstvu i poljoprivredi na teritoriji Ruske Federacije. Koristeći se prevarom i zloupotrebom ugroženosti žrtava, kriminalna grupa je organizovana vrbovanje, transport, smeštaj i prijem državljana Ukrajine. Žrtvama su oduzeta dokumenta, a one su podvrgavane fizičkom i psihološkom nasilju. Okrivljeni je proglašen krivim za trgovinu ljudima i osuđen je na 11 godina zatvora.
- ✓ U **Holandiji** postoji najmanje po jedan iskusan tužilac specijalizovan za trgovinu ljudima u svakom od područja javnog tužilaštva, kao i na nacionalnom nivou. Na nivou apelacionih sudova, postoje tri specijalizovana tužioca. Sveukupno, postoji oko 20 specijalizovanih tužilaca koji se redovno sastaju radi razmatranja predmeta trgovine ljudima. Uspostavljena je platforma za elektronsku komunikaciju radi razmene operativnih podataka i saveta između ovih tužilaca. Pored toga, postoje i sudije koje su specijalizovane za postupanje u predmetima trgovine ljudima. Neki sudovi, kao što je Amsterdamski sud, imaju kancelarije specijalizovane za krivična dela trgovine ljudima, gde se otprilike 20 njihovih sudija bavi ovim predmetima. Prema Direktivi Javnog tužilaštva o trgovini ljudima, u svakom predmetu za trgovinu ljudima, obavezno je i sprovođenje finansijske istrage. Krivični istražitelji SZW mogu da obavljaju krivične istrage trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije u saradnji sa javnim tužiocem. SZW je u 2015. godini vodila 10 krivičnih istraga, koje su obuhvatile 44 osobe za koje je postojala sumnja da su žrtve trgovine ljudima, a u 2016. godini 17 istraga koje su obuhvatile 41 osobu za koje je postojala sumnja da su žrtve. Holandija je učestvovala u devet Zajedničkih istražnih timova (JIT) za predmete trgovine ljudima u periodu od 2015-2018. godine, od kojih je jedan predmet bio u svrhu radne eksploatacije /vršenja kriminalnih aktivnosti.

- ✓ U **Norveškoj** je došlo do porasta prijavljenih i istraživanih slučajeva trgovine ljudima zbog prisustva specijalizovanih jedinica za borbu protiv trgovine ljudima u pet najvećih policijskih uprava. U 2016. godini je jedan Rumun proglašen krivim i osuđen na dve godine i šest meseci zatvora zbog eksploatacije osam lica iz Rumunije (dve žene i šestoro muškaraca) u svrhu prisilnog rada u vidu krađe, prosjačenja i sakupljanja boca radi refundiranja, uz pretnje i korišćenjem nasilja.⁴⁰ Iste godine, Apelacioni sud je proglasio dvoje okrivljenih krivim za trgovinu ljudi sa otežavajućim okolnostima.⁴¹ Okrivljeni su dovodili Induse u Norvešku da rade kao sezonski radnici u njihovim staklenicima. Žrtve su radile prekomerni broj sati, a dobijale su jako male nadnice. Jedan od okrivljenih je osuđen na tri godine i 10 meseci zatvora, a drugi na pet godina i tri meseca zatvora. Vrhovni sud je potvrdio ovu presudu.⁴²
- ✓ U **Portugaliji** su sprovedene dve istrage za trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije, uz korišćenje mehanizama međunarodne saradnje. U prvoj istrazi je 14 rumunskih državljana osuđeno za nekoliko krivičnih dela, uključujući trgovinu ljudima i osuđeno na pravosnažne kazne koje su se kretale od pet do 16 godina zatvora.⁴³ Druga istraga, koja je obuhvatila počiniocce koji su vrbovali radnike iz Nepala, Indije, Pakistana, Bangladeša, Tajlanda i Filipina za rad u sektoru poljoprivrede, dovela je do toga da 22 lica budu osuđena na zatvorske kazne koje su se kretale od pet do 10 godina, pored 13 pravnih lica za koje je presuda bila gašenje.⁴⁴ Pored toga, u 2017. godini, organizovana kriminalna grupa državljana Portugalije i Nepala osuđena je za trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije u sektoru poljoprivrede. Sve žrtve, koje su bile nepalske nacionalnosti, su dobile zaštitu i boravišne dozvole u Portugaliji. Tri lica su uhapšena i osuđena na 14, 13, odnosno na 14 godina zatvora. Presude je potvrdio viši apelacioni sud. Žrtvama je odobrena naknada štete, na osnovu činjenice da im je priznat status žrtava trgovine ljudima.⁴⁵
- ✓ U **Velikoj Britaniji**, u povezanim predmetima *Benkharbouche i Janah*, dvoje marokanskih radnika koji su prethodno radili kao pomoć u kući u ambasadama Sudana, odnosno Libije podneli su prijave za nepravično otpuštanje. Vrhovni sud je smatrao da Glave 4(2)(b) i 16(1)(a) Državnog zakona o imunitetu iz 1978. godine, koje garantuju imunitet po engleskom zakonu nisu u skladu sa članom 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima i članom 47 Povelje EU. Vrhovni sud je smatrao da se oba predmeta moraju uputiti Sudu za rešavanje individualnih radnih sporova radi ocene utemeljenosti tvrdnji koje se zasnivaju na zakonu EU.⁴⁶ Pored toga, u 2018. godini, devet članova organizovane kriminalne grupe sa sedištem u Istočnom Midlendsu i **Letoniji** je osuđeno na zatvorsku kaznu između jedne do šest godina zatvora za krivična dela trgovine ljudima počinjena protiv 28 muškaraca koji su bili žrtve. Banda je ciljala ugrožene ljude kojima je nudila posao u Vel. Britaniji. Kada bi stigli u Derbi, žrtvama su oduzimana dokumenta, smeštani su u bedne uslove i poslate da obavljaju fizičke poslove. Služba krunskog tužilaštva (CPS) je tesno saradivala sa timovima policije Derbišajra i Državne policije Letonije da ovu grupu privede pravdi, uspostavljajući

⁴⁰ (Apelacioni sud) Borgarting Court of Appeal (LB-2015-64887, 6 April 2016).

⁴¹ (Apelacioni sud) Borgarting Court of Appeal (LB-2015-137689, 25 November 2016), also known as the "Planteland" case (poznat i kao predmet „Planteland“)

⁴² Vrhovni sud/Supreme Court (HR-2017-1124-A, 7 June 2017).

⁴³ Dosije/Case file 1496/15.1T9SNT: Operation "Corda Bamba". (Operacija „Corda Bamba“)

⁴⁴ Dosije/Case file 576/14.5GEALR: Operation "Katmandu". (Operacija „Katmandu“)

⁴⁵ Dosije/Case file 14/16.9ZCLSB: Operation "Pokhara". (Operacija „Pokhara“)

⁴⁶ *Benkharbouche i Janah* [2017] UKSC 62, pominje se u drugom izveštaju grupe GRETA za Veliku Britaniju, stav 102. U drugom nedavnom slučaju koji se tiče pomoći u kući u diplomatskom domaćinstvu (*Reyes v Al-Malki i ostali* [2017] UKSC 61), Vrhovni sud je smatrao da diplomatski imunitet ne postoji, pošto diplomata više nije bio u službi i napustio je Veliku Britaniju, a zaposlenje i eksploatacija gđe Reyes nisu radnje koje su se obavljale u okviru diplomatskih funkcija diplomate.

Zajednički istražni tim (JIT).⁴⁷ Delotvorna finansijska istraga je pomogla da Državna policija Letonije oduzme pokretnu i nepokretnu imovinu od okrivljenih i njihovih rođaka u ukupnoj vrednosti od 301.500 evra. Pored predmeta u Velikoj Britaniji, na osnovu materijala prikupljenog od strane Državne policije Letonije, pokrenut je novi krivični postupak 2019. godine protiv jednog Litvanca koji je optužen za trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije, a u krivičnom postupku dvema ženama je priznat status žrtve.

Korporativna odgovornost

Član 22 Konvencije nalaže stranama ugovornicama da obezbede da pravna lica odgovaraju za krivična dela trgovine ljudima koja su počinjena radi njihove koristi od strane svakog fizičkog lica koje postupa bilo pojedinačno ili kao deo organa pravnog lica koji ima vodeću funkciju u okviru pravnog lica. Odgovornost prema ovom članu može biti krivična, građanska ili upravna.

Kompanije sve više postaju svesne rizika koji su povezani sa pitanjima prisilnog rada i trgovine ljudima u njihovim lancima isporuke, posebno tamo gde su prakse vrbovanja radi eksploatacije uobičajene. Pa ipak, prisilni rad i trgovina ljudima nisu samo problemi lanaca isporuke, pošto kompanije rizikuju krivičnu odgovornost za svako direktno korišćenje ili prisilni rad ili umešanost u trgovinu ljudima.

Neke države ugovornice izveštavaju o slučajevima u kojima je došlo do pozivanja na korporativnu odgovornost dok su druge, iako izveštavaju da nema slučajeva trgovine ljudima, izmenile svoj pravni okvir i uvele odredbu korporativne odgovornosti.

- ✓ U **Belgiji**, u izveštaju MYRIA iz 2019. godine pominje se nekoliko slučajeva koji uključuju trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije, kada su pravna lica kažnjena. U novembru 2018. godine, Apelacioni sud u Gentu je doneo presudu u predmetu u kome su okrivljeni osnivali razne kompanije, npr. noćne prodavnice, gde su žrtve bile zaposlene kao fiktivno samozaposleni radnici. Okrivljeni su osuđeni, između ostalog, i za trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije i dobili su zatvorske kazne koje su se kretale od jedne do četiri godine zatvora i novčane kazne koje su se kretale od 24.000 evra do 76.000 evra. Kompanije su kažnjene novčano, a kazne su se kretale od 600 evra do 612.000 evra. Izdat je i nalog za zatvaranje kompanija sa ograničenom odgovornošću.⁴⁸ Pored toga, Krivični sud u Dendermondu je 1. decembra 2017. godine izrekao presudu u predmetu trgovine ljudima koji se odnosio na jednu autoprerionicu u oblasti Ninova. Šef perionice je osuđen na godinu dana zatvora i novčanu kaznu u iznosu od 24.000 evra i lišen je građanskih prava u periodu od 10 godina. Kompanija je kažnjena novčanom kaznom u iznosu od 72.000 evra, uz trogodišnju zabranu rada.⁴⁹ U jednom drugom predmetu, Krivični sud u Gentu doneo je 27. juna 2018. godine presudu za jednu pekaru i njena dva šefa koja su procesuirana za trgovinu ljudima, bespravno zapošljavanje radnika, razna krivična dela prema Socijalnom krivičnom zakoniku i za kršenje propisa o socijalnom osiguranju. Okrivljeni su dobili delom uslovne zatvorske kazne od 30, odnosno 9 meseci kao i novčane kazne od 20.800 evra. Oni su takođe dobili i trogodišnju zabranu obavljanja delatnosti. Kompanija je

⁴⁷ Videti: <https://www.cps.gov.uk/east-midlands/news/latvian-human-trafficking-gang-jailed-east-midlands>

⁴⁸ Krivični sud/West Flanders Criminal Court, Odeljenje/Ypres division, 8 January 2018, 19th ch.; Apelacioni sud/Ghent Court of Appeal, 28 November 2018, 3rd ch.

⁴⁹ Krivični sud/East Flanders Criminal Court, Dendermonde division, 1 December 2017, ch. 13V (pravosnažna presuda).

proglašena odgovornom i osuđena je na delimično uslovnu novčanu kaznu od 96.000 evra. Izdat je nalog za zatvaranje delatnosti.⁵⁰

- ✓ Na **Kipru** je 2015. godine izrečena novčana kazna u iznosu od 126.000 evra pravnom licu za krivično delo trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Predmet se ticao eksploatacije pet žrtava iz Indije koje su bile u poziciji ugroženosti pošto su platile značajnu svotu novca pre dolaska na Kipar, u inkubatorsku stanicu. Poslodavac je kao sredstvo kontrole koristio odbijanje da im produži vize.
- ✓ U **Finskoj** je 2016. godine Okružni sud Pohjois-Savo doneo korporativnu novčanu kaznu za jedan nepalski restoran koji je zapošljavao žrtve trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije.⁵¹ Krivični sud je žrtvama dosudio naknadu štete. U jednom drugom primeru koji se tiče radne eksploatacije u jednom indijskom restoranu, tužilac je podigao krivičnu prijavu za trgovinu ljudima protiv restorana i pravnog lica, ali je helsinški Apelacioni sud smatrao da bi, s obzirom na mali obim poslovanja, to bilo dvostruko kažnjavanje vlasnika ukoliko bi bio osuđen i kao fizičko i kao pravno lice.⁵² U ovom predmetu, donete su zabrane obavljanja delatnosti za sve okrivljene.
- ✓ Na **Malti** je korporativna odgovornost regulisana članom 121D KZ u vezi sa članom 248E(3), na koje se tužilaštvo pozvalo u predmetu *Policija protiv Han Bin* (slučaj poznat kao "predmet fabrike odeće za rekreaciju"). Ovaj predmet se ticao stranih radnika koji su bili zaposleni u fabrici odeće za rekreaciju, u krajnje lošim uslovima i kojima su oduzeti pasoši.
- ✓ U **Holandiji**, pošto je trgovina ljudima u svrhu prisilnog rada ili pružanja usluga krivično delo prema članu 273f KZ, pravna lica mogu krivično odgovarati za ove oblike trgovine ljudima. Ukoliko je kompanija svesna da je jedan od njenih podizvođača umešan u trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije, a ipak koristi takvog podizvođača, kompanija može krivično odgovarati zato što svesno ubira korist od eksploatacije drugih. U zavisnosti od okolnosti, kompanija može biti krivično gonjena bilo za učesništvo u izvršenju krivičnog dela (član 47 KZ) ili kao saizvršilac u krivičnom delu (član 48 KZ). Dana 10. novembra 2016. godine, Okružni sud u Limburgu je doneo presudu protiv farme pečuraka (Prime Champ Production B.V.) za nezakonito obavljanje delatnosti koje se dešavalo u periodu 2009-2012. Kompanija i njen direktor su osuđeni za trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije, kao i za krivotvorenje platnih listića i nekih poslovnih evidencija. Sud nije bio u stanju da proceni koliko radnika iz Poljske je ukupno eksploatisano, ali je smatrao da je dokazano da je kompanija kriva za krivično delo trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije najmanje šest poljskih berača pečuraka, u sprezi sa jednom drugom kompanijom koja pripada grupaciji Prime Champ. Zaključeno je da je njen direktor zapravo upravljao ovim procesom i on je dobio kaznu zatvora od dve godine, dok je kompanija Prime Champ Production B.V morala da plati novčanu kaznu od 75.000 evra. Sud je takođe osudio finansijskog direktora i stručnjaka za ICT koga je firma angažovala da krivotvori dokumentaciju (prvopomenuti je osuđen na šest meseci zatvora, a drugopomenuti na 100 sati društveno korisnog rada).
- ✓ U **Portugaliji**, u skladu sa članom 11, stav 2 KZ, pravna i srodna lica mogu odgovarati za krivična dela navedena u članu 160 KZ (trgovina ljudima), ukoliko su ona počinjena:

⁵⁰ Krivični sud/East Flanders Criminal Court, Odeljenje u Gantu/Ghent division, 27 June 2018, ch. G29W (pravosnažna presuda).

⁵¹ Predmet/Case R17/888, presuda Okružnog suda/Pohjois-Savo District Court of 14 December 2018.

⁵² Predmet/Case R16/1280, presuda Apelacionog suda/Helsinki Appeal Court of 3 April 2017. Neki od okrivljenih su optuženi za trgovinu ljudima, a neki za trgovinu ljudima sa otežavajućim okolnostima. Apelacioni sud u Helsinkiju je potvrdio presude Okružnog suda Vantaa za trgovinu ljudima.

(a) u vlastito ime i u zajedničkom interesu lica koja čine posloводство u njima; (b) od strane svakog lica koje deluje po ovlašćenjima lica pomenutih pod (a) zbog neizvršavanja obaveza nadzora ili kontrole koje su na njih prenete. Glavne kazne koje je primenjuju na pravna lica su novčane kazne i zatvaranje firmi. Nadležni organi su naveli da su najmanje u dva predmeta trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, koja su procesuirana pred Sudom u Behi (Beja), osuđena mala preduzeća i izrečena im je sankcija zatvaranja.⁵³

- ✓ U **Velikoj Britaniji** krivična dela za trgovinu ljudima, ropstvo, služenje i prisilni ili prinudni rad prema Zakonu o modernom ropstvu (MSA) iz 2015. godine mogu počinuti pravna lica, pod uslovom da se primenjuju uobičajeni pravni principi korporativne krivične odgovornosti. Sudski proces iz februara 2016. godine doveo je do prve osuđujuće presude za direktora kompanije prema Zakonu o modernom ropstvu iz 2015. godine, koje je obuhvatilo zaveru radi trgovine ljudima u svrhu prisilnog rada u kome je direktor kompanije dve fabrike kreveta znao, ili je trebalo da zna, da su zaposleni radnici žrtve trgovine ljudima.⁵⁴

Odredba o nekažnjavanju

Prema članu 26 Konvencije, strane ugovornice moraju omogućiti da žrtve trgovine ljudima ne budu kažnjavane za učešće u nezakonitim aktivnostima, u meri u kojoj su na to bile prisiljene. Oko trećine država ugovornica su usvojile konkretne zakonodavne odredbe koje se tiču nekažnjavanja žrtava trgovine ljudima. Pored toga, u sve većem broju zemalja izrađuju se smernice za tužioce i policijske agencije za primenu odredbe nekažnjavanja. Nekoliko zemalja je dostavilo primere slučajeva u kojima žrtve nisu kažnjene za svoje učešće u bespravnom radu na njihovoj teritoriji.

- ✓ U **Hrvatskoj**, iako ne postoji konkretna pravna odredba o nekažnjavanju žrtava trgovine ljudima, usvojena su uputstva Tužilaštva o nekažnjavanju žrtava trgovine ljudima za krivična dela vezana za njihov status. Nadležni organi se pozivaju na predmet u kome žrtve trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, koje su bile uključene u bespravno klanje, nisu krivično gonjene.
- ✓ Na **Kipru**, član 29 Zakona 60(I)/2014 predviđa da žrtve trgovine ljudima ne treba krivično goniti i podvrgavati sankcijama za njihovu umešanost u krivične aktivnosti, ukoliko su takve aktivnosti direktna posledica činjenice da su ta lica žrtve trgovine ljudima. Državljanima trećih zemalja koje su žrtve trgovine ljudima se krivično ne gone za kaznena dela neovlašćenog ulaska u zemlju, nezakonito zapošljavanje ili zapošljavanje suprotno uslovima zaposlenja. Ukoliko se tokom sudskog postupka otkrije da su takve radnje povezane sa stanjem viktimizacije, sudski postupak se ili obustavlja ili okončava bez kazne po žrtve, čak i kada se utvrdi da su krive. Žrtve koje su uključene u nezakonita dela koja su direktna posledica trgovine ljudima, imaju pun pristup svojim pravima, uključujući naknadu štete. Nadležni organi se pozivaju na predmet državljanina treće zemlje koji je doveden na Kipar da radi. Poslodavac mu nije obezbedio radnu vizu, niti mu je dao da potpiše ugovor. Državljanin treće zemlje se obratio Službi za strance i Imigracionoj službi policije i podneo je tužbu protiv svog poslodavca i, nakon obavljanja prethodne provere, zaključeno je da je on prekoračio vreme boravka iz ulazne vize i da čak nije imao boravišnu i radnu dozvolu. Umesto da

⁵³ Predmet br/Case No 150/12.0JAFAR Okružni sud/County Court of Beja – 1st Chamber; Case No 22-13.1ZCLSB BEJA – I - J2 – County Court of Beja.

⁵⁴ *R protiv "R", "P" & "D"* [2015] EWCA Crim 2079.

bude uhapšen zbog ovih krivičnih dela, licu iz ovog predmeta je priznat status žrtve trgovine ljudima i ono je podnelo zvaničnu prijavu protiv svog poslodavca.

- ✓ U **Poljskoj** je 2014. godine šest državljanina trećih zemalja optuženo za poreske prekršaje i bespravnu proizvodnju cigareta, ali je tužilac odlučio da obustavi postupak zato što je ustanovljeno da su oni vrbovani uz obećanja da će dobiti legalan posao, ali su umesto toga smešteni u zatvorenu lokaciju za ilegalnu proizvodnju cigareta, bili su pod stalnim nadzorom, a protiv njih je korišćeno i nasilje.

Prikupljanje podataka

Jedan od najvećih izazova u pripremi ciljanog odgovora za borbu protiv trgovine ljudima i merenje njegovih efekata jeste nedostatak pouzdanih, visoko kvalitetnih podataka koji se tiču nivoa trgovine ljudima i profila žrtava. Iako Konvencija ne sadrži odredbu o prikupljanju podataka kao takvih, prikupljanje podataka o različitim oblicima trgovine ljudima je važno zato što predstavlja alat za informisanje, prilagođavanje rada i pristup sektorskim politikama za borbu protiv trgovine ljudima, kao i vršenje procene rizika. Glavni izvori podataka o trgovini ljudima na svetskom nivou se zasnivaju na informacijama koje daju identifikovane žrtve. Podatke obično prikuplja široka lepeza različitih aktera, uključujući policiju, pravosuđe i NVO koje pružaju zaštitu i pomoć žrtvama.

- ✓ Na **Kipru**, jedan od zadataka Odeljenja policije za borbu protiv trgovine ljudima jeste prikupljanje, obrada, evaluacija i analiza informacija koje se tiču trgovine ljudima i povezanih krivičnih dela. U tu svrhu, Odeljenje ima i redovno održava bazu podataka koja sadrži informacije o mogućim žrtvama trgovine ljudima, identifikovanim žrtvama i krijumčarima. Baza podataka je razvrstana, između ostalog, i prema vrsti eksploatacije. Baza podataka pomaže da se ustanove obrasci trgovine ljudima i preduzimaju preventivne mere.
- ✓ U **Danskoj** je CMM zadužen za prikupljanje, razvrstavanja i analizu podataka o identifikovanim žrtvama trgovine ljudima, po polu, godištu, zemlji porekla (ili zemlji u kojoj žrtva ima važeću dozvolu boravka) i vrsti eksploatacije. Informacije koje prikuplja CMM obuhvataju različite aspekte procesa za identifikaciju i pomoć koja se pruža žrtvama.
- ✓ U **Gruziji**, počev od avgusta 2015. godine statistički podaci koji se tiču trgovine ljudima su integrisani u jedinstvenu bazu podataka koja sadrži informacije o žrtvama, a koja je razvrstana prema nacionalnosti, polu, godištu, vrsti eksploatacije i zemlji eksploatacije, kao i po počiniocima, razvrstanim po nacionalnosti, godištu i polu i po istragama, krivičnim gonjenjima, predmetima koji su se našli na sudu i presudama za trgovinu ljudima, razvrstanim prema obliku eksploatacije. Baza podataka takođe sadrži informacije o primljenim i poslatim zahtevima za pravnu pomoć i ekstradiciju.
- ✓ U **Portugaliji**, Opservatorija za trgovinu ljudima (OTSH) ima konkretan zadatak da izrađuje, prikuplja, analizira i širi informacije i znanja o trgovini ljudima. OTSH ima potpisane protokole i memorandume o saradnji sa više od 33 vladinih i nevladinih organizacija koje dostavljaju podatke u sistem na osnovu protokola koje su zaključili sa OTSH ili protokola za uspostavljanje Mreže za podršku i zaštitu žrtava trgovine ljudima (RAPVT). Na osnovu prikupljenih podataka, OTSH sačinjava tri poverljiva kvartalna izveštaja i jedan godišnji izveštaj koji je dostupan javnosti.⁵⁵

- ✓ U **Velikoj Britaniji**, nadležni organi su uspostavili sistem prikupljanja podataka o upućivanju mogućih žrtava u NRM, a Ministarstvo unutrašnjih poslova objavljuje kvartalne i godišnje izveštaje. Ovi izveštaji sadrže podatke podeljene po zemljama porekla, polu, godištu i vrsti eksploatacije. Sadrži i podatke o donetim rezonskim i konačnim presudama, iako one nisu razvrstane po vrsti eksploatacije i rodu.

Istraživanja

Iako se Konvencija poziva na istraživanja u kontekstu prevencije trgovine ljudima, prema članu 5(2) i članu 6, istraživanje je isto tako važno za ostale aspekte borbe protiv trgovine ljudima i važno je za oblikovanje budućih mera sektorskih politika. Tokom prvog kruga evaluacije, GRETA je konstatovala nedostatak istraživanja o trgovini ljudima u svrhu radne eksploatacije i ograničenu bazu znanja za rešavanje ovog fenomena. Međutim, poslednjih godina raste broj istraživanja o trgovini ljudima u svrhu radne eksploatacije.

- ✓ Projekat "ADSTRINGO koji finansira EU: bavi se rešavanjem pitanja trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije kroz poboljšanje partnerstva, šire dijagnostikovanje i pojačane organizacione pristupe", a vodi ga HEUNI, koji se bavi publikovanjem izveštaja koji istražuju metode vrbovanja žrtava prisilnog rada i ulogu agencija za zapošljavanje i poslodavaca u **Litvaniji, Estoniji, Švedskoj i Finskoj**. Deo istog projekta je i studija pod nazivom "Trgovina ljudima u svrhu prisilnog rada: mehanizmi stvaranja i delotvorne prevencije" koju je Centar za studije trgovine ljudima varšavskog univerziteta objavio 2014. godine .
- ✓ U 2019. godini konzorcijum koji čini 11 organizacija, a koji finansira EU započeo je istraživački projekat pod nazivom "FLOW – Poslovanje u senci – razotkrivanje modela poslovanja radne eksploatacije"⁵⁶. On opisuje model poslovanja trgovine ljudima i radne eksploatacije i kako se razne zakonite strukture poslovanja mogu iskoristi da sakriju i sprovedu radnu eksploataciju. Projekat takođe naglašava veze između radne eksploatacije, trgovine ljudima i privrednog kriminala. Model je razvijen na osnovu podataka prikupljenih u **Bugarskoj, Estoniji, Finskoj i Letoniji** kroz teoretsko istraživanje relevantne literature, mapiranje nedavnih slučajeva i novinskih članaka, razgovora sa zainteresovanim stranama koje predstavljaju policiju, inspektorate rada, tužioce, poreske uprave, sindikate i NVO, kao i kriminalne preduzetnike. Tokom procesa mapiranja, posebno su se usmerili na ranjivosti, uključujući status i rod migranata žrtava radne eksploatacije u raznim delovima lanca isporuke.
- ✓ Univerzitet Tilburg u **Holandiji**, zajedno sa partnerima u **Španiji, Austriji, Belgiji, Danskoj i Velikoj Britaniji i Italiji**, obavio je istraživanje koje se tiče radne eksploatacije u okviru EU projekta "Moderiranje korporativne socijalne odgovornosti u oblasti trgovine ljudima". Glavni cilj ovog projekta je bio da se unapredi prevencija trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije prevođenjem i sprovođenjem Vodećih principa UN o načinu poslovanja i ljudskim pravima u oblasti trgovine ljudima. Tri ciljana sektora su: poljoprivreda , građevina i turizam.⁵⁷

⁵⁶ Dostupno na: https://csd.bg/fileadmin/user_upload/publications_library/files/2019_12/FLOW/FLOW_D2.4_final_EN.pdf

⁵⁷ Rezime projekta dostupan na: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-projects/facilitating-corporate-social-responsibility-field-human-trafficking_en. Izveštaj Ujedinjenog Kraljevstva, Rešavanje pitanja eksploatacije i prisilnog rada u sektoru hotelijerstva u Vel. Britaniji, dostupan na: <https://www.gla.gov.uk/media/1587/tackling-exploitation-and-forced-labour-in-the-uk-hotel-sector.pdf>. Holandsko mapiranje poljoprivrednog sektora objavljeno je u knjizi: Rijken, C. R. J. J., & de Volder, E. J. A., *CSR to Prevent THB: Mapping of the Agricultural Sector in the Netherlands* (Wolf Legal Publishers, 2014).

- ✓ La Strada International je obavila istraživanje 2018. godine o radnim pravima i radnoj eksploataciji u **Bugarskoj, Rumuniji i Poljskoj**.⁵⁸ Istraživanje je vršeno u okviru projekta Prava i rad, a cilj je bio identifikovanje jaza u okviru pravne zaštite i sprovođenja.
- ✓ U **Nemačkoj**, studija koju je NVO KOK sprovela u 2016. godine bila je usmerena na trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije žena, sa ciljem da utvrdi da li javnost takve žene sagledava drugačije i, ukoliko je tako, koji mogući uzroci stoje u pozadini toga. Studija se uglavnom zasnivala na intervjuima sa ekspertima i ustanovila je četiri glavna faktora koja mogu dovesti do toga da se žene ređe doživljavaju kao žrtve radne eksploatacije: zastupljenost u medijima, očekivanja vezana za rodne stereotipe, pristup sektorima rada i pristup zastupanju interesa.⁵⁹

Pored toga, u okviru projekta "Alijansa protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije", koju je finansirao Evropski socijalni fond i Savezno ministarstvo za rad i socijalna pitanja, 2015. godine objavljena je i studija pod nazivom "Trgovina ljudima u svrhu radne eksploatacije – evaluacija dosijea tužilačkih istraga i sudskih presuda".⁶⁰ Istraživači su uradili evaluaciju 91 krivične istrage u periodu između 2005 i 2015. godine u pokrajinama Rajna-Palatinat, Severna Rajna-Vestfalija, Donja Saksonija i Branderburg. Pored toga, analizirano je i 14 presuda nemačkih sudova u predmetima trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije koje su donete u periodu od 2005 do 2012. godine.

- ✓ U **Irskoj**, Centar za primenjena istraživanja (ARC) Univerzitetskog koledža u Dublinu je sproveo projekat "Participativno istraživanje delovanja u teškim oblicima radne eksploatacije" koje je rađeno za račun Agencije za fundamentalna prava (FRA). Svrha ovog istraživanja je bila da pruži donosiocima sektorskih politika, praktičarima i civilnom društvu kako u EU, tako i na nacionalnom nivou, informacije koje su karakteristične za zemlju i podatke o situaciji migranata koji su žrtve krivičnih oblika radne eksploatacije, sa ciljem da se, između ostalog, identifikuju oblici i učestalost javljanja radne eksploatacije, oblasti privrede koje su time pogođene, zajednički faktori rizika, mere prevencije ciljane da smanje rizike radne eksploatacije i obaveze konkretnih organizacija u ovoj oblasti.⁶¹ Drugu studiju je sproveo Triniti koledž u Dublinu za račun Komisije EU, a ticala se trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije u pogledu širine razmera fenomena trgovine ljudima u svrhu prisilnog rada širom država članica EU, sa posebnim osvrtom na krivična gonjenja krijumčara u takvim slučajevima. Godine 2014, u okviru studije koju je vodila Međunarodna organizacija protiv ropstva (Anti-Slavery International) pod nazivom "RACE u Evropi", koja je detaljno analizirala odgovore na trgovinu ljudima u svrhu prisilnog vršenja krivične aktivnosti, MCRI je sačinio izveštaj o trgovini ljudima u svrhu prisilnog rada na gajenju kanabisa.⁶²

⁵⁸ Suzanne Hoff (La Strada International), Rešavanje pitanja radne eksploatacije u Poljskoj, Bugarskoj i Rumuniji iz marta 2019 /Tackling labour exploitation in Poland, Bulgaria and Romania, March 2019, Dostupno na: <http://lastradainternational.org/Isidocs/3286-RaW%20Tackling%20labour%20exploitation%20-%20final.pdf>

⁵⁹ Kompletan izveštaj dostupan je na nemačkom jeziku na: https://www.kok-gegen-menschenhandel.de/fileadmin/user_upload/medien/Publikationen_KOK/KOK_MH-A_Frauen.pdf. Prevod izvoda iz izveštaja dostupan je na: https://www.kok-gegen-menschenhandel.de/fileadmin/user_upload/medien/Downloads/Excerpt_from_KOK_study_trafficking_for_labour_exploitation_of_women_web.pdf

⁶⁰ Dostupno na: <https://www.servicestelle-gegen-zwangsarbeit.de/wp-content/uploads/2019/01/FES-Human-trafficking-for-the-purpose-of-labour-exploitation-%E2%80%93-An-evaluation-of-prosecutorial-investigation-files-and-judicial-decisions-2015.pdf>

⁶¹ Završni izveštaj/The final report, dostupno na: https://fra.europa.eu/severe-labour-exploitation-country_ie.pdf

⁶² Dostupno na: <https://www.mrci.ie/Full-Report-Trafficking-for-Forced-Labour-in-Cannabis-Production.pdf>

- ✓ U **Italiji**, istraživački centar koji obuhvata više univerziteta - *L'Altro diritto* i sindikat FLAI-CGIL su pokrenuli laboratoriju za radnu eksploataciju, prikupljanje podataka i primenu odredbi italijanskog krivičnog zakona za borbu protiv radne eksploatacije.⁶³ Laboratorija prikuplja akademske publikacije i vesti iz medija o krivičnom gonjenju koje se tiče radne eksploatacije, kontaktira sudove i dobija podatke o krivičnim postupcima koje analizira. U periodu između 2018 i 2020. godine, laboratorija je objavila tri izveštaja i izradila i stavila na raspolaganje bazu podataka akademskih članaka i istraživačkih studija o radnoj eksploataciji u italijanskom kontekstu.
- ✓ U **Portugaliji**, OTSH je potpisao protokole sa univerzitetskim istraživačkim centrima i međunarodnim organizacijama koji imaju za cilj unapređivanje istraživanja i znanja o trgovini ljudima. Protokol sa Univerzitetom Nova iz Lisabona je predviđao izradu studije o radnoj eksploataciji u regionu Alentejo, dok drugi protokol sa Centrom za istraživanje i studije iz sociologije Univerzitetskog instituta Lisabona predviđa uspostavljanje baze podataka o istraživanjima o trgovini ljudima u Portugaliji. U periodu 2013-2014. godine, Univerzitet iz Koimbre je sproveo 18-mesečni program za "Analizu praksi socijalne revizije u borbi protiv izrabljivačkog posredovanja u Južnoj Evropi" (ReSAurSE).⁶⁴
- ✓ Godine 2014, Kancelarija za komunikacije Vlade **Slovenije** je finansirala istraživački projekat pod nazivom "Analiza trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, trgovine decom, prisilnog prosjačenja i prisiljavanja na krivična dela". Pored toga, slovenačko Ministarstvo za rad, porodicu, socijalna pitanja i jednake mogućnosti je naručilo istraživanje o "Dečjem radu u Sloveniji", koje je objavljeno 2017. godine.

⁶³ Videti: <http://www.adir.unifi.it/laboratorio/index.htm>

⁶⁴ Videti: <http://www.uc.pt/fpce/investigacao/projetos/resaurse>

Zaključak

Od trenutka otvaranja Konvencije za potpisivanje 2008. godine, države ugovornice su uložile značajne napore na sprečavanju trgovine ljudima, pružanju pomoći i zaštiti žrtava, krivičnom gonjenju i kažnjavanju krijumčara i jačanju nacionalne koordinacije i međunarodne saradnje za borbu protiv trgovine ljudima. Trgovina ljudima u svrhu radne eksploatacije, kao što je konstatovano u 7. Izveštaju grupe GRETA i dalje je posebno izazovan aspekt u pogledu sprovođenja Konvencije. Ovaj pregled praksi ima za cilj da naglasi delotvorne mere koje države ugovornice Konvencije preduzimaju na sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije i da pruži štivo za razmišljanje i usmeri njihove buduće napore.

Vežano za kriminalizaciju **trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije**, dati su primeri država ugovornica koje su u domaće zakonodavstvo unele definicije eksploatacije, kao i smernice radi pomoći praktičarima, u pokušaju da se razjasni obuhvat ovog fenomena i olakša njegovo otkrivanje.

U smislu **sektorskih politika i institucionalnog okvira**, primeri koji su ovde navedeni naglašavaju koristi od multidisciplinarnе saradnje – koja uključuje inspektorate rada, civilno društvo i socijalne partnere - radi obezbeđivanja koherentnog, informisanog i usaglašenog pristupa rešavanju pitanja trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije.

Pregled praksi naglašava važnost adekvatnog opremanja **inspektorata rada**, u smislu ovlašćenja, resursa i obuke za rešavanje pitanja trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. U nekim zemljama, inspektorati rada su deo Nacionalnog mehanizma upućivanja (NRM) i imaju ključnu ulogu u identifikovanju žrtava trgovine ljudima. Uključivanje odgovornosti za **sprovođenje zakona o radu**, u saradnji sa policijom, ali takođe i sa sindikatima i NVO i ovlašćenja za vođenje istrage u njihove mandate, pod uslovom da postoje zaštitni mehanizmi između organa nadležnih za rad i onih za imigraciju, značajno povećavaju sposobnost inspektora rada da pomognu tužiocima da obezbede osuđujuće presude, uz garantovanje i zaštitu prava izrabljivanih radnika.

Kao deo prevencije, pregled praksi ovuhvata primere **mera za podizanje svesti** koje su usmerene i na opštu populaciju i konkretne **grupe koje se smatraju rizičnim** u svetlu ugroženosti konkretnih sredina. Preventivne prakse uključuju odredbu pružanja informacija radnim migrantima i pre dolaska i nakon odlaska, kao i otvaranje prihvatnih savetovališta.

Dati su i primeri država ugovornica koje su usvojile **mere za odvracanje tražnje** kroz zakonodavstvo koje je prevenciju trgovine ljudima ugradilo u sektorske politike javnih nabavki, promovisanjem transparentnosti u lancima isporuke i objavljivanjem smernica za kompanije, radi sprečavanja eksploatacije.

U nekim zemljama, žrtve trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije danas čine većinu **identifikovanih žrtava**. Usvajanjem i operacionalizacijom indikatora koji su specifični za kontekst radne eksploatacije, uz uspostavljanje NRM i uključivanje inspektora rada, sindikata i NVO u procedure upućivanja, doprineli su većem broju identifikovanih žrtava. Sto se tiče boravišnih dozvola, dobre prakse vidimo u onim državama ugovornicama koje odobravaju takve dozvole kako na osnovu lične situacije, tako i zbog saradnje sa policijom i tamo gde dozvole omogućavaju pristup tržištu rada.

Što se tiče **mera za pružanje pomoći žrtvama**, dati su primeri država ugovornica koje pružaju skloništa za muške žrtve, od kojih su mnogi žrtve radne eksploatacije, i nude usluge socijalne rehabilitacije i podršku u pronalaženju novog posla koje finansira država.

U pogledu **naknade štete i drugih pravnih lekova**, obuhvaćene su dobre prakse zemalja u kojima su preduzeti zakonodavni i drugi koraci, uključujući zamrzavanje i konfiskaciju

imovine stečene kriminalom, radi lakšeg garantovanja pristupa naknadi štete za žrtve trgovine ljudima. U zemljama gde se pruža besplatna pravna pomoć, pristup naknadi štete je bolji.

Što se tiče **odgovora pravosudnog sistema**, konstatovane su dobre prakse u zemljama koje su investirale u razvoj specijalnih istražitelja, tužilaca i sudija koji postupaju u predmetima trgovine ljudima, što dovodi do delotvornijih krivičnih postupaka i većeg broja osuđujućih presuda za krijumčare. Dobre prakse se takođe sreću u državama ugovornicama koje rutinski sprovode finansijske istrage i saraduju sa nadležnim organima u drugim zemljama, uključujući i formiranjem zajedničkih istražnih timova. U određenom broju slučajeva bilo je i pozivanja na **korporativnu odgovornost**, kada su pravna lica bila ili novčano kažnjavana, njihov rad obustavljan ili su izdavani nalozi za zatvaranje firmi.

Uprkos činjenici da se odredba **nekažnjavanja** ne primenjuje dosledno u kontekstu radne eksploatacije, neke zemlje navode primere slučajeva u kojima žrtve nisu kažnjavane za učešće u neregularnom radu na njihovoj teritoriji.

Prikupljanje podataka i istraživanje je od životne važnosti za delotvorno sprečavanje i za adekvatno planiranje budućih mera sektorskih politika. Priručnik ukazuje na primere zemalja koje prikupljaju sveobuhvatne statističke informacije o trgovini ljudima. Takođe su dati i primeri zemalja koje su preduzele korake da ocene efekte kampanja za podizanje svesti i drugih uloženi napora i koje su koristile ove rezultate, zajedno sa rezultatima konkretnih istraživanja, kao ulazne podatke za pripremu budućih inicijativa.

Ovaj dokument je preveden u okviru zajedničkog projekta Evropske unije i Saveta Evrope „Prevencija i borba protiv trgovine ljudima u Srbiji“. Stavovi izraženi u publikaciji ni u kom slučaju ne odražavaju zvanično mišljenje Evropske unije i Saveta Evrope.

Zemlje članice Evropske unije su odlučile da udruže svoja znanja, resurse i sudbine. Zajedno su izgradile stabilno okruženje, demokratiju i održivi razvoj zadržavajući kulturnu raznolikost, toleranciju i individualne slobode. Evropska unija je posvećena deljenju svojih dostignuća i vrednosti sa zemljama i narodima van svojih granica.

www.europa.eu

Savet Evrope je vodeća organizacija za ljudska prava na kontinentu. Obuhvata 47 država, uključujući sve članice Evropske unije. Sve države članice Saveta Evrope potpisale su Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum čiji je cilj zaštita ljudskih prava, demokratije i vladavine prava. Evropski sud za ljudska prava nadgleda primenu Konvencije u državama članicama.

www.coe.int

Prevod sufinansiran
od strane Evropske unije

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE